

TÜRK HUKUKU'NDA VADELİ ÇEK (İLERİ TARİHLİ ÇEK) VE BUNUN DOĞURDUĞU SONUÇLARA İLİŞKİN BAZI TESPİTLER

Ali Haydar YILDIRIM*

ÖZET

Çek, ülkemizde yoğun olarak kullanılan bir kambiyo senedir. Uygulamada çekler çoğunlukla ileri tarihli (vadeli) düzenlenmektedir. Buradaki amaç çekin üzerindeki düzenleme tarihine kadar çekin tahsilini engellemektir. Bu açıdan çekler çoğu zaman ödeme aracı olarak değil, kredi aracı olarak kullanılmaktadır. 5941 sayılı Çek Kanunu'na da çeklerin düzenleme tarihinden önce ödenmesini engelleyen hükümler konulmuştur. Bu noktada 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile 5941 sayılı Çek Kanunu arasında uyumsuzluk ortaya çıkmıştır. 6102 sayılı TTK çekte vade esasını kabul etmemiştir. Söz konusu Kanunun çekte ilişkin hükümleri vadeyi dikkate almadan düzenlenmiştir. 5941 sayılı Çek Kanunu ise vadeli çekte olanak sağlamıştır. Biz de bu çalışmamızda vadeli çek uygulamasının doğurduğu sonuçları inceledik. Bu kapsamda özellikle rehin ciro, vadeden önce başvuru ve ihtiyati haciz konularına temas edilmiştir. Bu çalışmada Yargıtay kararları da incelenmiştir. Yargıtay'ın konumuzla ilgili olarak vermiş olduğu kararların yerinde olup olmadığı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: 1. İleri tarihli (vadeli) çek 2. Rehin ciro 3. Kredi aracı 4. Ödeme aracı 5. Çek kanunu

DETERMINATIONS REGARDING THE POSTDATED CHECK AND ITS RESULTS IN TURKISH LAW

ABSTRACT

Check is a bill of exchange, which is widely used in our country. In practice, the checks are often issued postdated. The purpose here is to prevent cashing the check before the date specified on it. Because of this aspect, the checks are used as a credit instrument rather than being a payment instrument. In Law of Checks No: 5941, there are provisions restraining cashing the check before the specified date. At this point, there are conflicts between Turkish Commercial Code No: 6102 and Law of Checks No: 5941. TCC No: 6102 doesn't accept postdated check. The provisions of aforementioned law regarding the check have been prepared without considering the postdating of a check. On the other hand, Law of Checks No: 5941 provides the postdated check a possibility. In the present study, we examined the results originating

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. e-posta: alihaydaryildirim35@hotmail.com

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 24/10/2017

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 20/12/2017

from the practice of postdated checks. Within this scope, especially the subjects of pledge indorsement, application for payment before the term of check, and provisional seizure were investigated. In the present study, the decisions of Supreme Court were examined. It is discussed if the Supreme Court's decisions are legally right.

Keywords: 1. Postdated check 2. Indorsement of pawn 3. Credit instrument 4. Payment instrument 5. Law of Checks

GİRİŞ

Kıymetli evrak hukukunun en çetrefilli alanlarının başında çek hukuku gelmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 3. Kitabını oluşturan kıymetli evrak kitabının çok büyük kısmını kambiyo senetlerine ilişkin hükümler oluşturmaktadır (TTK 670-TTK 823). Kanun koyucu kambiyo senetlerine ilişkin kısım altında poliçe, bono ve çeki düzenlemiştir. Ancak diğer iki kambiyo senedinden farklı olarak çeki ilişkin özel bir kanun yapılması ihtiyacı da ortaya çıkmıştır¹. İlk olarak 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun kabul edilmiştir². Daha sonra bu Kanun yürürlükten kaldırılarak 5941 sayılı Çek Kanunu kabul edilmiştir³. Bu Kanun halihazırda yürürlüktedir. Çekin ülkemizdeki uygulaması kaynak hukuktaki düzenlemelerden farklı bir seyir göstermiş. Kanun koyucunun çeki yüklemek istediği anlamla uygulamada çekin kullanışı birbirinden farklı olmuştur. Aşağıda da ayrıntılı olarak temas edileceği üzere, kanun koyucu uzunca bir süre çeki sadece ödeme aracı olarak kabul etmişken, uygulamada çek kredili (vadeli) mal ve hizmet alışverişinin temel aracı şeklinde kullanılmıştır. Bu esaslı farklılık beraberinde birçok soruna da neden olmuştur. Özellikle 6102 sayılı TTK sisteminin çeki ödeme aracı olarak kabul edip, hükümleri buna göre dizayn etmesi sorunun temel kaynağını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra muhasebe ve vergi hukuku yönünden de sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ancak biz bu çalışmamızı 5941 sayılı Çek Kanunu hükümleri ve 6102 sayılı TTK hükümleriyle sınırlandırmayı uygun bulduk. Bu çerçevede öncelikle Türk hukukunda vadeli çeki nasıl geçildiği hususuna temas ettikten sonra, vadeli çekin doğurduğu sonuçlar incelenmiştir.

¹ Bu düzenlemenin sebepleriyle ilgili olarak bk. **Kendigelen, Abuzer:** Çek Hukuku, 4. Bası, İstanbul 2007, s. 27 vd.

² RG 03.04. 1985 Tarih/ 18714 Sayı.

³ RG 20.12. 2009 Tarih/ 27438 Sayı.

I. TÜRK HUKUKUNDA ÇEKİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE VADELİ ÇEKE GEÇİŞ

Çeke ilişkin tarihsel gelişime bakıldığında poliçe ve bonodan farklı olarak çek ödeme aracı olarak düşünülmüş ve hükümler buna göre göre dizayn edilmiştir. Aşağıda da temas edeceğimiz üzere çekin ödeme aracı olarak nitelendirilmesinin temel sebebi vadenin olmamasıdır. Poliçeye ilişkin hangi hükümlerin çeklere uygulanacağını belirten TTK 818’de de kanun koyucu vade ve vadeye bağlı sonuçlara ilişkin hükümlere göndermede bulunmamıştır. Örneğin poliçede vadeyi düzenleyen TTK 703 vd. maddelerine atıfta bulunulmamıştır.

1926 tarihli Eski Ticaret Kanunu’nun 620. maddesinde çekin görüldüğünde ödeneceği, başka bir vadeyi içeren senedin çek olarak adlandırılmayacağı ifade edilmişti. Bu metin 1912 tarihli La Haye Konferansı’nda kaleme alınan metinle büyük benzerlik taşımaktadır. 1926 tarihli eski Ticaret Kanunu’nda çekte vade olmayacağı, çeke vade konulması durumunda çekin geçersiz olacağı açıkça ifade edilmekteydi. Daha sonra toplanan Cenevre Konferansı’nda bu husus tekrar tartışılmış ve kaleme alınan Cenevre Yeknesak Kuralları’nın 28. maddesinde, çekin görüldüğünde ödenebileceği belirtildikten sonra buna aykırı herhangi bir kaydın yazılmamış sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Yine aynı düzenlemede keşide gününden önce ödenmek için ibraz olunan çekin ibraz gününde ödenebileceği ifade edilmiştir. Böylelikle çekin amacından sapıp, kredi aracı olarak kullanılması önlenmek istenmiştir. Gerçekten de Cenevre Konferansı’ndaki görüşmelerde hem ileri tarihli çekin geçersiz olacağını savunanlar hem de bu tür çeklerin geçerli olması gerektiği düşüncesinde olanların mutabakat içinde oldukları husus, çekin kredi aracı olarak kullanılmasının önlenmesinin gerekli olduğudur⁴.

Türkiye, söz konusu anlaşmayı imzalamış olmasına rağmen, TBMM’de onaylamamıştır. Bununla birlikte Cenevre Konferansı’nda kabul edilen metin çok ufak değişikliklerle 6762 Türk Ticaret Kanunu’nun 707. maddesine alın-

⁴ Bu hususta bk. **Gençtürk, Muharrem**: “Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2011, C.XV, S. 1-2, s. 145; **Tandoğan, Haluk**: “Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar”, -Çek Hukukunda Yeni Gelişmeler Sempozyumu, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 1981, C. XI, S.2, s. 74; ileri tarihli çek düzenlemesinin altında yatan amacın istisnai hallerde çekin kredi fonksiyonuna sahip olmasının sağlanması olduğu görüşü için bk. **Tekinalp, Ünal**: “İleri Keşide Tarihli (Vadelî) Çeklere İlişkin Bir Öneri”, Prof. Dr. Aysel Çelikel’e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 1999-2000, S.1-2, s. 927.

mıştır⁵. Muacceliyet üst başlığını taşıyan 6102 sayılı TTK 795 hükmüne göre de, çek görüldüğünde ödenir. Düzenlemenin devamında buna aykırı herhangi bir kaydın yazılmamış sayılacağı ifade edilmiştir. Yeni Kanun'daki düzenlemenin 6762 sayılı Kanun'daki düzenlemeden tek farkı, madde başlığında “vade” yerine “muacceliyet” ifadesinin kullanılmasıdır⁶.

Görüldüğü üzere 1926 tarihli Ticaret Kanunu'ndan 6102 sayılı Kanun'a uzanan süreçte Türk Ticaret Kanunu istikrarlı bir biçimde çekte vade olmayacağı, çekin görüldüğünde ödeneceği esasını kabul etmiştir. Aslında böylelikle ileri tarihli çeklerin tedavüle çıkarılmasını önlemeye yönelik dolaylı bir yaptırım öngörülmüştür⁷. Gerçekten de TTK açısından düzenleyenin vadeden yararlanıp alacaklının kendisine vadeden önce başvurmasını engellemesi olanaklı değildir. Vadeden önce kendisine başvurulmasının engellenmemesi nedeniyle düzenlenen çek üzerine konulan ileri düzenleme tarihi, düzenleyenin sorumluluğunun kapsamı da zamansal olarak genişletmiştir. Gerçekten de düzenleyen çek üzerine ileri tarih koymak suretiyle çek hamiline karşı sorumluluğunu daha uzun bir zamanaşımına tabi kılacaktır. Zira zamanaşımı süresinin başlangıcı ibraz süresinin bitimi tarihinden itibaren işlemeye başlayacaktır (bk. TTK 814; 6762 sayılı ETTK 726).

Türk Ticaret Kanunu istikrarlı bir biçimde çekte vade olmayacağı esastan hareket etmiş olmasına karşın, önce 3167 sayılı Kanun'a eklenen geçici maddeyle daha sonra da 5941 sayılı Çek Kanunu'nda yapılan düzenlemelerle bu ana ilkedен sapılmıştır^{8,9}. Belirtmek gerekir ki, 3167 sayılı Çekle Ödeme-

⁵ Cenevre Yeknesak Kuralları'nda öngörülen hususların 6762 sayılı ETTK ve 6102 sayılı TTK'da yer almasının temel sebebi hem ETTK'nın hem de TTK'nın kaynak düzenlemesinin İsviçre Borçlar Kanunu olmasıdır.

⁶ Çekin tarihsel gelişimine ilişkin olarak bk. **Tandoğan**, s. 72 vd.

⁷ Bu hususta bk. **Pulaşlı, Hasan**: -Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre ve 6273 Sayılı Kanunla Değişik Çek Kanunu'nun Yorumu İle- Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 5. Baskı, Ankara 2017, s. 356; yabancı hukuklardaki durum bakımından ayrıntılı açıklamalar için bk. **Domaniç, Hayri**: Karşılıksız Çek, İstanbul 1983, s. 18 vd.

⁸ Belirtmek gerekir ki, 3167 sayılı Kanun'da 2003 yılında 4814 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmıştı. Söz konusu değişiklikle düzenleyenin cezai sorumluluğu bakımından çekin üzerindeki düzenleme tarihi esas alınmıştı (bk. 3167 sayılı Kanun 16b/II ve 8). Bu dönemde doktrinde düzenleyenin cezai sorumluluğu bakımından kanun koyucunun taraflar arasındaki vade anlaşmasına itibar ettiği ifade edilmekteydi (**Kendigelen**, Çek, s. 200).

⁹ Bu sapmanın milletler arası uygulamaya aykırı olduğu ve çekin asli bünyesine döndürülmesi gerektiği hususunda bk. **Kalpsüz, Turgut**: 5941 Sayılı Çek Kanunu- Konferans (22 Ocak 2010), -Tartışmalar- Ankara 2010, s. 49; benzer yöndeki eleştiriler için bk. **Bahtiyar, Mehmet**: Kıymetli Evrak Hukuku, 14. Baskı, İstanbul 2016, s. 166; **Bahtiyar, Mehmet**: “5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek”, Kadir Has Üniversitesi Hukuk

lerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un ilk halinde ve sonradan yapılan değişikliklerde çekin ibrazında ödeneceği, hamilin ödeme isteyebilmesi için çekin üzerinde yazılı olan düzenleme tarihini beklemek zorunda olmadığı açıkça hükme bağlanmıştı. Ancak bu kanuna 5838 sayılı Kanun ile eklenen geçici 2. maddeyle bu esastan sapılmış ve 31.12.2009 tarihine kadar çeklerin üzerinde yazılı keşide tarihten önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazının geçersiz olduğu hüküm altına alınmıştır¹⁰. 5941 sayılı Çek Kanunu'nun geçici 1. maddesiyle bu süre önce 31.12.2011'e daha sonraysa 31.12.2017 tarihine kadar uzatılmıştır. 7061 sayılı Kanun ile Çek Kanunu tekrar değiştirilmiş ve süre 31.12.2020 tarihine uzatılmıştır¹¹. Bu sürenin (31.12. 2020 tarihinden sonrasına) uzatılmaması halinde ÇekK 3/8 maddesi uygulama alanı bulacaktır. Bu hüküm gereğince üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının kısmen veya tamamen ödenmemesi halinde, bu çeke dayalı olarak hukuki takip yapılamayacaktır¹². Çeke ilişkin hukuki takip yapılabilmesi için çekin ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işleminin yapılması gerekir. Görüldüğü üzere kanun koyucu taraflar arasındaki vade anlaşmasına 31.12.2020 tarihine kadar imkan verdiği, 2020 yılından sonraysa sadece karşılığı bu-

Fakültesi Dergisi 2013, C.I, S.2, s. 55.

¹⁰ Bu düzenlemenin yasa yapma tekniğine uygun olmadığı hususunda bk. **Teoman, Ömer**: “Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklikler”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 2009, C.XXV, S. 2, s. 33; aynı yöndeki eleştiriler için bk. **Gültekin, Özkan**: Öğretimde ve Uygulamada Kıymetli Evrakın Ziyatı ve İptali, 8 Baskı, Ankara 2016, s. 186; **Bahtiyar, KHÜHFD 2013, C.I, S.2, s. 53-54**; Yazarlar aynı yerde bu düzenlemeyle sadece düzenleyenin menfaatinin korunduğu, buna karşılık çek bedelini bir an önce tahsil etmek isteyen hamilin menfaatinin göz ardı edildiğini ifade etmişlerdir. Aynı yöndeki eleştiri için ayrıca bk. **Gençtürk, s. 146-147**. Ancak uygulamada ileri tarihli çek verildiğinde hamil zaten çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi geldikten sonra muhatap bankaya başvurmaktadır. Bu nedenle Çek Kanunu'ndaki düzenlemenin hamilin menfaatlerine önemli ölçüde zarar verdiğini söylemek güçtür. Gerçekten de ileri tarihli çeklerde hamiller ekseriyetle çekin üzerindeki düzenleme tarihini beklemiyor olsalardı, zaten çekle borç altına girenler bu tür çekleri vermekten kaçınırlardı. Hemen belirtelim ki, ekonomik krizin yaşandığı dönemlerde hamilin çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihini beklemeleri onların menfaatine aykırı olacağı düşünülebilir. Ancak aşağıda da belirteceğimiz poliş ve bonoda öngörülen vadeden önce başvuru hakkının ve vadesi gelmemiş alacaklar bakımından öngörülen ihtiyati haczin çekler bakımından da kabulüyle bu sorun da önemli ölçüde aşılmış olacaktır.

¹¹ RG. 5.12.2017 Tarih/ 30261 Sayı

¹² Doktrinde Bahtiyar hükümde geçen “hukuki takip” ifadesinin kambyo senetlerine mahsus takip yolu şeklinde anlaşılabilceği, buna karşılık hamilin diğer takip ve dava yollarına başvurabileceği şeklinde bir izlenim yaratıldığını, ancak tüm ve takip yollarının kapatılması şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir (Bu hususta bk. **Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 165-166**; **Bahtiyar, KHÜHFD 2013, C.I, S.2, s.56**).

lunan çek yönünden vade anlaşmasını göz ardı ettiği, karşılığın kısmen veya tamamen bulunmaması halinde gerek hukuki sorumluluk gerek idari gerekse de cezai sorumluluk bakımından taraflar arasındaki vade anlaşmasına itibar ettiği sonucuna varmak gerekecektir¹³. Ancak doktrinde haklı olarak ifade edildiği üzere, düzenleyen ÇekK 3/8'in bu haliyle hiçbir zaman hesapta karşılık bulundurmuyacaktır. Birden fazla hesap açtıran düzenleyen çekle işleyen hesabı sürekli olarak boş tutarak, iç ilişkide muhatap banka ile yapacağı bir sözleşme ile çekiye bağlı olmayan hesaptan çek hesabına aktarma yapmak suretiyle düzenleme tarihi gelmiş çeklerin muhatap tarafından ödenmesini sağlayabilecektir. Bu nedenle hesapta yeterli karşılık varsa ödeme yapılabileceğine ilişkin ÇekK 3/8 hükmü çok istisnai hallerde uygulama alanı bulacaktır¹⁴.

Elbette tarihsel süreç içinde Türk hukuku açısından çekin farklı bir boyut kazanmasının nedeni, uygulamada vadeli borçlar için poliçe ve bono yerine daha çok çek kullanılmasıdır¹⁵. Kanun koyucunun bunu önleme çabalarıysa sonuç vermemiştir. Böylelikle çekler bakımından vade esası kabul edilerek fiili durum hukukileştirilmiştir¹⁶.

Bu noktaya bağlı olmak üzere, vadeli çek uygulamasının kabul edilmesinin doğurduğu sonuçlarının ortaya konulması gerekir.

¹³ Bu hususta bk. **Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/ Kendigelen Abuzer/Kaya, Arslan:** Kıymetli Evrak Hukuku, 9. Bası, İstanbul 2014 (**Kendigelen**), s. 262; **Karahan, Sami/ Arı Zekeriya/ Bozgeyik, Hayri/ Saraç, Tahir/ Ünal, Mücahit:** Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, Konya 2014 (**Arı**), s. 337.

¹⁴ Bu hususta bk. **Gençtürk**, s. 147; **Topçuoğlu, Metin:** “ Yeni Çek Kanununa Göre Çekin Niteliği ve Türleri”, Erzurumluoğlu Armağanı, Ankara 2012, s. 746-747. Bu son Yazar'da da aynı yerde belirttiği üzere, çek hamilinin düzenleyenin hesabında yeterli karşılık olup olmadığını tespit etmesi olanaksızdır. Hesapta yeterli karşılığın bulunup bulunmadığı banka yetkililerinin tekelindedir.

¹⁵ Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi verilerine göre 2017 yılının ilk sekiz ayında bankalara ödenmek için ibraz edilen çeklerin tutarı 500 Milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Risk Merkezi raporunda da açıklandığı üzere, ibraz edilen çeklerin tutarı geçen yılın aynı dönemine göre, % 7,4 artmıştır. Yine Risk Merkezi verileri incelendiğinde bankalara ibraz edilen toplam çek tutarının sürekli olarak arttığı görülmektedir. Bu çerçevede, 2011 yılı sonu itibarıyla ibraz edilen çeklerin tutarı yaklaşık 350 milyar TL iken, 2016 sonu itibarıyla ibraz edilen çeklerin toplam tutarı 700 milyar TL'yi geçmiştir. Bu verilerden anlaşılacağı üzere, ticari hayatta çek uygulaması varlığını arttırarak devam ettirmektedir (Bu veriler için bk. <https://www.riskmerkezi.org/tr/istatistikler/23>). Kaynak İsviçre hukukunda ise çek kullanımı ciddi oranda azalmıştır. Bunun sebebi olarak nakit olmayan ödeme yöntemlerinde meydana gelen gelişim gösterilmektedir (Bu hususta bk. **Roberto, Vito/ Trüeb, Hans Rudolf (Kuhn):** Handkommentar zum Schweizer Privatrecht- GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere-Bucheffektengesetz- Art. 772-1186 OR und BEG, 2. Auf, 2012, Art. 1100, Nr. 13).

¹⁶ Benzer olarak bk. **Can, Mertol:** Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2012, s.145.

II. VADELİ ÇEK ESASININ KABULÜNÜN DOĞURDUĞU SONUÇLAR

A. ÇEKİN KREDİ ARACI HALİNE GELMESİ

Doktrin ve uygulamada çekin ödeme aracı olduğu, buna karşılık poliçe ve bononun kredi aracı olduğu ifade edilmektedir¹⁷. Bunun temel sebebi olarak çekte vadenin olmamasına karşın poliçe ve bonoda vade öngörülmesinin mümkün olması gösterilmektedir¹⁸. Gerçekten de herhangi bir borç ilişkisinde edimlerin ifasının belirli bir vadeye bağlandığı durumda krediden söz edilir. Bu çerçevede kambiyo senetlerinde krediden söz edilebilmesi iki temel şarta bağlıdır. Bunlar; vade ve para alacağıdır. Vade olmadan krediden, para alacağı olmadan da kambiyo senetlerinden söz edilmesi olanaklı değildir¹⁹. Bu nedenle bir kambiyo senedinin görüldüğünde ödeneceği şart kılınmışsa bu halde vade olmayacağından o kambiyo senedinin kredi aracı olduğundan söz etmek olanaklı değildir. Burada ifade etmek gerekir ki, bir kambiyo senedinin kredi aracı olarak nitelendirilmesi o senedin altındaki temel ilişkiyle bağlı değildir²⁰. Vade olduğu sürece temel ilişki, satım, kira, vekalet veya eser sözleşmesinden doğsa bile, o kambiyo senedi kredi aracı olarak kabul edilir.

¹⁷ Bu hususta bk. **Bozer, Ali/Göle Celal**: Kıymetli Evrak Hukuku, 6. Bası, Ankara 2017, s. 298; **Demirel, Duygu**: “5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çekler ve Hukuki Sonuçları”, Terazi Hukuk Dergisi 2014, S.99, s. 19; **Erem, Faruk/ Kalpsüz, Turgut/ Çelebican Gürkan (Kalpsüz)**: İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, 2. Basım, Ankara 1974, s. 48-49; **Gürbüz Hulusi**: Yargıtay Uygulaması İşığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar, İstanbul 1984, s. 149; **İnan, Nurkut**: “Özel Hukukta Karşılıksız Çek”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 1981, C. XI, S. 2, s. 100; **Kayar, İsmail**: Kıymetli Evrak Hukuku, 7. Bası, Ankara 2013, s. 162; **Hueck, Alfred/ Canaris Claus Wilhelm**: Recht der Wertpapiere, 12. Auf, München 1986, s. 179; **Öztan, Fırat**: Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, Ankara 1997, s. 1034; **Rampa, Nilo** : Der Ungedeckte Check und Seine Rechtsfolgen, Schwarzenbach 1947, s. 15 vd.; **Seven, Vural**: “5838 S. Kanun’un Çek Hukukuna Etkilerinin Değerlendirilmesi”, İzmir Barosu Dergisi 2009, S.1, s. 108; **Şimşek, Edip**: Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Ankara 1982, s. 362; **Kendigelen, Abuzer**: “Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı (TK 711)”, Makalelerim, İstanbul 2011, s. 79; **Honsell, Heinrich/ Vogt, Nedim Peter/ Watter, Georg (Widmer)**: Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht II, Art. 530- 1186 OR, 3. Auf, Basel 2008, Vor Art 1100-1144, Nr. 1; **Can**, s. 142; **Bahtiyar**, Kıymetli Evrak, s. 125; **Kuhn**, CHK-Kommentar, Art. 1100, Nr. 12.

¹⁸ Bu hususta bk. **Narbay, Şafak**: Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 2. Bası, İstanbul 1999, s. 25; **Poroy, Reha/ Tekinalp, Ünal**: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 21. Bası, İstanbul 2013, s. 300; **Bülöw, Peter**: Wechselgesetz- Scheckgesetz, 5. Auf, München 2013, Art. 28, Nr.1; ayrıca bk. **Can**, s. 142; **Şimşek**, s. 439; **Hueck/Canaris**, s. 183.

¹⁹ Bu hususta bk. **İnan, Nurkut**: “İstirdat Davasında İspat Yükü – Çekin İktisadi Niteliği-“, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 1969, C. V, S.1, s. 93-94.

²⁰ Bu hususta bk. **Pulaşlı**, s. 252.

Bir kambiyo senedinin ödeme aracı olmasıysa, söz konusu senedin ödeme kolaylığı sağlamasıdır. Yani borçlu bu halde ödemeyi nakden veya banka havalesi suretiyle yapmak yerine, alacaklıya kambiyo senedi vermekte ve alacaklı da belli bir süre beklemesine gerek olmaksızın tahsilatı yapabilmektedir. Düzenleyenin borcunu ödemek için nakit para yerine kambiyo senedi vermesinin çeşitli nedenleri vardır. Ödeme anında düzenleyenin üzerinde yeterli nakit bulunmaması, ödenecek miktarın fazlalığı nedeniyle nakit ödeme yapmanın tehlikeli olması, lehtara ödeme yaptığının ispatını kolaylaştırması noktalarında nakit para yerine kambiyo senedi kullanılması gündeme gelir²¹. Bununla birlikte ülkemizde bankacılık sisteminin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla elektronik bankacılık hizmetlerindeki gelişim, ödemenin nakit yerine banka havalesi veya EFT işlemi ile gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Ödemelerin banka aracılığıyla gerçekleştirilmesi yukarıda kambiyo senedi verilmesi nedenlerinin sağladığı tüm kolaylıkları sağlamaktadır. Bunun yanı sıra çek daha çok ticari faaliyetlerde ve tacirler tarafından kullanılmaktadır. Çek kullanan tüm tacirlerin banka hesapları da bulunmaktadır. Bu kişilerin ödemelerini, banka havalesi veya EFT yoluyla yapmaları çekerle göre daha güvenli ve hızlıdır²².

TTK bakımından çek ödeme aracı olarak dizayn edilmiştir²³. Gerçekten de TTK 795, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin ibraz tarihinde ödeneceği esasını kabul ederek, çekin kredi aracı olarak kullanılmasını önlemeye çalışmıştır²⁴. Hatta yasa koyucu bu esas daha da perçinleştirmek için ibrazda ödenir esasına aykırı şartların hükümsüz olacağını düzenleme altına almıştır²⁵.

²¹ Bu hususta bk. **Domaniç, Hayri**: Kıymetli Evrak Hukuku, C. IV, İstanbul 1990, s. 544-545; **Bilgili, Fatih/ Demirkapı, Ertan**: Kıymetli Evrak Hukuku, 7. Baskı, Bursa 2017, s. 143-144; **Bozer/Göle**, s. 298-299; **Domaniç**, Karşılıksız Çek, s. 15-16; **Bahtiyar**, Kıymetli Evrak, s. 125; ayrıca bk. **Şimşek**, s. 364-365.

²² Çekin diğer nakitsiz ödeme araçlarıyla rekabeti hususunda açıklamalar için bk. **Kendigelen**, Çek, s. 20 vd.; **Topçuoğlu**, s. 745-746.

²³ Alman hukukunda da çekin ödeme aracı olarak dizayn edildiği ifade edilmektedir (Bu hususta bk. **Bülöw**, Einführung, Nr. 1).

²⁴ Bu yönde bk. **Erem/Kalpsüz/Çelebican (Kalpsüz)**, s. 64; Alman hukuku açısından aynı yönde açıklamalar için bk. **Zöllner, Wolfgang**: Wertpapierrecht, 14. Auf., München 1987, s. 160.

²⁵ TTK 818'de poliçeye ilişkin hangi hükümlerin çekler bakımından uygulanacağı belirtilmiştir. Söz konusu düzenleme incelendiğinde yasa koyucunun bir senedin kredi aracı olarak nitelendirilmesinin temel şartı olan vade ve buna bağlı sonuçları düzenleyen hükümlere gönderme yaptığından kaçındığı görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle kanun

Buna karşılık 5941 sayılı Çek Kanunu taraflar arasındaki vade anlaşmasına itibar etmektedir. Çek Kanunu hükümleri karşısında artık çekin sadece ödeme aracı olarak kullanıldığından söz etmek olanaklı değildir²⁶. Gerçekten de çekin üzerine fiili düzenleme tarihinden altı ay veya bir yıl sonraki bir tarih koyan düzenleyenin amacının borcunu nakit yerine çek ile ödemek olmadığı kesindir. Düzenleyenin amacı alacaklının çekin üzerinde yazılı olan tarihe kadar bedeli talep etmesini önlemektir. Alacaklı da düzenleyeni çek bedeli ile sınırlı olarak ve çek üzerinde yazılı düzenleme tarihine kadar kredilendirmiş (vade tanımış) olmaktadır²⁷. Çek Kanunu da alacaklının başvurusuna olanak vermediğinden çeklerin kredi aracı haline geldiği kolaylıkla söylenebilir²⁸. Hatta ülkemiz uygulamasında çeklerin çok büyük kısmının ileri tarihli olarak düzenlenmiş olduğu dikkate alındığında, istisnanın kural haline geldiği ve çekin ticari hayattaki temel kredi aracına haline geldiği kolaylıkla söylenebilir²⁹. Özellikle diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak karşılıksız kalan çekler bakımından cezai yaptırım öngörülmesi başlı başına çekin, poliçe ve bonoya göre daha güvenilir olmasını sağlamıştır³⁰.

Elbette bu durum çekin ödeme aracı olarak kullanılmasına engel değildir. Bu açıdan yukarıda yaptığımız tespitler vadenin mümkün olmasının çekin temel karakteri üzerine etki etmesiyle ilgilidir. Yoksa çekin ödeme aracı olarak kullanılmasını engelleyen bir husus söz konusu değildir. Öyle ki, tartışmasız olarak kredi aracı olan poliçe ve bononun da ödeme aracı olarak kullanılabilceği kabul edilmektedir³¹. Fiili düzenleme tarihiyle çekin üzerindeki düzenle-

koyucu poliçenin vadeyi esas alan düzenlemelerinin çekler bakımından uygulanmayacağı esastan hareket etmiştir.

²⁶ Vadeli çek düzenlenmek suretiyle çekin teminat ve kredi aracı olarak kullanılmasının onun ödeme vasıtası olma vasfını ortadan kaldırmayacağı görüşü için bk. **Bozer/Göle**, s. 209-210.

²⁷ Bu hususta bk. **Bozer/Göle**, s. 301; **Tekinalp**, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, s. 927; benzer olarak bk. **Çöl, Hüseyin Cem**: "İleri Tarihli Çek İlişkisinde Doğan Sorunlar", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2004, C. LIII, S. 1, s. 198; **Demirel**, s.20.

²⁸ Benzer yönde bk. **Seven**, İzBD 2009, S.1, s. 109; Teoman da bir yerde ibraz yasağının getirilmesi suretiyle bonoya yaklaştırıldığını ifade etmiştir (Bu hususta bk. **Teoman**, s.34). Topçuoğlu ise çekte vade esasının kabul edilmesi suretiyle piyasayla da uyum sağlandığını ifade etmektedir (**Topçuoğlu**, s. 747-748).

²⁹ Ancak bk. ve karşı. s. 45. Tekinalp'e göreyse Çek Kanununun amacı, çekte gerçek anlamını verip, onun ödeme aracı niteliğini güçlendirmektir (**Tekinalp, Ünal** : "Yeni Çek Kanunu", 5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli Ankara 2010, s. 10).

³⁰ Benzer yönde bk. **Çöl**, s. 198; **Gençtürk**, s. 151-152. Tekinalp de çekin güçlü yapısı nedeniyle bonoyu piyasadan kovduğunu ifade etmektedir (**Tekinalp**, Panel, s. 9).

³¹ Poliçenin ödeme aracı olarak kullanılabilceği hususunda bk. **Zöllner**, s. 159.

me tarihinin aynı veya birbirine çok yakın tarihler olması halinde çekin muaccel hale gelmiş borcun ödenmesi için verildiği söylenebilir. Bununla birlikte yukarıda da ifade ettiğimiz üzere bankacılık uygulamasında meydana gelen gelişmeler dikkate alındığında, çekin ödeme aracı olarak kullanılması hem alacaklı hem de düzenleyen bakımından çok da avantajlı sonuçlar doğurmaz.

B. ÇEKİN TEMİNAT AMACIYLA KULLANILMASINA OLANAK SAĞLAMASI

Çekin bir ödeme veya kredi aracı olarak kullanılmasından bağımsız olarak ona teminat işlevi de yüklenebilmektedir³². Gerçekten de uygulamada doğmuş veya ileride doğması muhtemel bir borcun teminatı için çek verilmektedir. İlk duruma örnek olarak bankadan alınan bir kredinin teminatı olarak çek verilmesi gösterilebilir. İkinci duruma örnek olarak bir franchise veya tek satıcılık ilişkisinde franchise verenin veya üreticinin ileride meydana gelen olası zararların temini için franchise alandan veya tek satıcıdan almış olduğu çek gösterilebilir. Böylelikle alacaklı bir taraftan kambiyo senetlerine mahsus takip yolunun kendisine sağladığı kolaylıktan yararlanmakta, diğer taraftan öncelikle rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takip yoluna başvurmasına gerek olmadan doğrudan kambiyo senetlerine mahsus takip yoluna başvurabilmektedir (bk. İİK 45/3). Aslında çekin teminat amacıyla kullanılması TTK'nın çeki ilişkin sistemine ve mantığına uygun değildir³³. Zira bir kambiyo senedinin teminat amacıyla kullanılması vadeli olmasına bağlıdır. Bununla birlikte az yukarıda da ifade ettiğimiz üzere çek uygulamada sağladığı çeşitli avantajlar nedeniyle teminat amacıyla kullanılmaktadır.

Uygulamada teminat amacıyla verilen çeklerin üzerlerine “teminat çekidir” ifadesi yazılmaktadır³⁴. Çek üzerinde yer alan “teminat çekidir” ifadesi çekin geçerliliğine etki etmez³⁵. Böyle bir kayıt sadece düzenleyen ve leh-

³² İleri tarihli düzenlenen çeklerin bu yönüyle ilgili olarak bk. **Uzunallı, Sevilay/ Yıldırım Ali Haydar**: Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, Ankara 2017, s. 125-126; **Tandoğan**, s. 68; **Kendigelen**, Çek, s. 17.

³³ Bu hususta bk. **Bozer/Göle**, s. 299; **Çöl**, s. 200; **Demirel**, s. 19.

³⁴ Çek üzerinde “teminat çekidir” şeklinde bir ifade olmasa dahi, taraflar yaptıkları bir sözleşmeyle verilen çekin teminat çeki olduğunu kararlaştırabilecekleri gibi, açılan bir davada alacaklının çekin teminat çeki olduğu yönündeki beyanı da çekin teminat çeki olarak nitelendirilmesi için yeterlidir (Bu yöndeki bir Yargıtay kararı için bk. **12. HD, 15.01.2013, E. 24334/K. 519, Eriş, Gönen**: Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, 2. Baskı, Ankara 2016, s. 969).

³⁵ Bu hususta bk. **Reisoğlu, Seza**: Çek Hukuku, Ankara 2011, s. 86.

tar arasındaki ilişki bakımından şahsi defî niteliğindedir. Buna karşılık, çekin hangi ilişkinin teminatı olarak verildiği belirtilmişse, yani temel ilişkiye gönderme yapılırsa bu halde artık çekin geçerliliğinden söz edilemez³⁶. Böyle bir durumda çekin zorunlu unsuru olan kayıtsız ve şartsız belli bir bedelin ödenmesi hususundaki havale şartı ortadan kalkmış olur (bk. TTK 780/1-b). Bu belirtilen halden bağımsız olarak bazı durumlarda da borçlu sahip olduğu çeki alacaklıya ciro etmek suretiyle ona teminat sağlamaktadır. Görüldüğü üzere çekin teminat amacıyla kullanılması iki farklı şekilde gündeme gelebilir. Düzenleyenin doğrudan alacaklıya çeki teminat amacıyla düzenleyip vermesi veya hamilin sahip olduğu çeki alacaklıya ciro etmesidir³⁷.

Hemen belirtelim ki, bu konudaki karine çekin bir borcun ödenmesi için verilmesidir. Bu nedenle çekin teminat amacıyla verildiğini iddia edenin bu iddiasını ispatlaması gerekir. Düzenleyen tarafından bu ispat faaliyetinin kesin delillerle yapılması gerekir³⁸.

³⁶ Bu yönde bk. **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal (Arı)**, s. 364; **Pulaşlı**, s. 308; **Öztaş**, 1997, s. 1076; **Demirel**, s. 19.

³⁷ Bir kimsenin kendi borcu için teminat çeki vermesi mümkün olduğu gibi, başka bir kimsenin borcu için teminat çeki vermesi de mümkündür (Aynı yönde bk. **Demirel**, s. 19).

³⁸ Yargıtay da birçok kararında çekin teminat amacıyla verilmiş olduğu hususunun düzenleyen tarafından kesin delillerle ispat edilmesi gerektiğine karar vermiştir. Yüksek Mahkeme'nin bu yönde vermiş olduğu bir karar (**19. HD, E. 2015/3816, K. 2016/535**) şu şekildedir:

“...Dava, davalı tarafından takibe konulan çekin davalıya teminaten ve boş olarak verildiği, bedelsiz olmasına rağmen davalı tarafından doldurularak takibe konulduğundan bahisle çek nedeniyle borçlu olunmadığının tespiti istemine ilişkindir. Davalı vekili, çekin davacıdan borcu karşılığında alındığını, teminat çeki olmadığını bildirerek, davanın reddini istemiştir. Mahkemece, toplanan deliller ve bilirkişi raporuna göre, dava konusu çekin teminat çeki olduğu, davalının, çek miktarı kadar malı davacıya teslim ettiğini ispatlayamadığı gerekçeleriyle davanın kabulüne, davacının kötüniyet tazminatı talebinin reddine karar verilmiş, hüküm taraf vekillerince temyiz edilmiştir. Davacı, dava konusu çekin ileride teslim edilecek mallara karşılık avans olarak verildiğini iddia etmiş, davalı ise iddianın aksine, davacıya teslim edilen mallara karşılık çekin alındığını savunmuştur. Kural olarak, çek bir ödeme vasıtası olup, mevcut bir borcun tediyesine yönelik olarak verildiğinin kabulü gerekir. Öte yandan, BK 182 (TBK 207/2) maddesi uyarınca satış sözleşmesinde satıcı ve alıcının borçlarını aynı anda ifa ettikleri yönünde yasal karine getirilmiştir. Karinenin aksini iddia eden davacı, çekin avans olarak ve teminat amacıyla verildiğini yazılı delille ispatlamak zorundadır. Mahkemece bu yönler gözetilmeksizin somut olay bakımından ispat külfetinin tayininde yanılığa düşülerek yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir...” (Bu karar için bk. **Yargıtay Veri Tabanı**). Yine Yüksek Mahkeme başka bir kararında da aynı sonuca varmıştır. Bu karar (**19. HD, 08.05.2014, E. 2014/ 1683, K. 2014/ 8891**) şu şekildedir:

“...Çek bir ödeme vasıtasıdır. Kural olarak mevcut bir borcun tasfiyesi amacıyla verilir. Somut olayda davacı, çeklerin davalıya yapılacak ödemelerin teminatı olarak verildiğini, ayrıca günü geçmiş çekler yerine davalıya yeni çekler verdiklerini, ancak davalının günü

ÇekK sisteminde ileri tarihli çeklerin vadeli çek gibi işlev görmesi çeklerin teminat amacıyla kullanılması hususunda önemli ölçüde kolaylık sağlamaktadır. Gerçekten de bir kambiyo senedinin teminat amacıyla verilmesindeki en önemli amaç, teminat için verilen senedin kararlaştırılan vadeye kadar takibe sokulmamasıdır. ÇekK'da bu olanağı çeki düzenleyene vermektedir. Halbuki salt TTK sisteminde çekin kararlaştırılan tarihten önce ödenmesi için ibraz edilip edilmemesi hamilin inisiyatifine kalmaktadır. Bununla alacaklıya çek veren kişilerin yeterli güvenceye sahip olmaması sonucunu doğuracağı açıktır. Diğer taraftan bu durum çek hamiline diğer kambiyo senetleri olan poliçeye ve bonoya göre çok daha avantaj sağlamaktadır. Karşılıksız kalan çek için adli para cezasının öngörülmesi dahi tek başına hamilin durumunu bono ve poliçeye göre çok daha kuvvetlendirmektedir^{39,40}. Üstelik düzenleyen tarafından adli para cezasının ödenmemesi halinde bu yaptırım doğrudan hapis cezasına dönüşmektedir (bk. ÇekK 5/11). Hapis cezasının varlığı borçluları bir şekilde borcunu ödemeye zorlamaktadır. Bunun sonucu olarak niteliklerine çok daha uygun olmasına rağmen bono ve poliçe yerine, alacaklılar teminat olarak borçlulardan çek talep etme yoluna gitmektedirler.

C. REHİN CİROSUNUN MÜMKÜN HALE GELMESİ

Ciroda “bedeli teminattır” “bedeli rehindir” ibaresi veya rehetmeyi içeren başka bir kayıt varsa bu yapılan ciroya rehin cirosu denir (bk. TTK 689). Rehin cirosundaki amaç, kambiyo senedindeki alacağı ciro edilen lehine rehetmektir. Bu sayede rehin cirosu yapan kişi ciro edilene teminat vermekte-

geçen çekleri iade etmediği gibi işleme koyduğunu iddia etmiş, davalı ise davacının borçlarına karşılık çekler verdiğini, eski çeklerle yeni çeklerin değişimine dair taraflar arasında protokol düzenlenmediğini savunmuştur. Bu durumda mahkemece, verilen çeklerin teminat amacıyla verildiği ve eski çekler yerine yeni çekler verildiği halde eski çeklerin iade edilmediği iddiasının ispat külfetinin davacı üzerinde olduğu gözetilmeden yanılığın değerlendirme sonucu ve icapsız yemine dayalı olarak yazılı şekilde hüküm kurulması doğru değildir...” (Bu karar için bk. **Yargıtay Veri Tabanı**).

³⁹ Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından açıklanan veriler de ödenmeyen çekler için adli para cezasının öngörülmesinden sonra karşılıksız çek tutarlarında ciddi bir azalmanın meydana geldiğini göstermektedir. Söz konusu verilere göre, Ocak- Ağustos 2017 kapsayan dönemde karşılıksız kalan çek tutarları geçen yılın (2016) aynı dönemine göre % 37,5 oranında azalmıştır (Bu veriler için bk. <https://www.riskmerkezi.org/tr/istatistikler/23>). Bu noktada hatırlatmak gerekir ki, 6728 sayılı Kanun ile 5941 sayılı Kanun'da değişiklik yapılmış ve karşılıksız kalan çekler bakımından adli para cezası öngörülmüş ve bu düzenleme 09.08. 2016 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanıp yürürlüğe girmiştir (09.08. 2016 tarih/ 29796 Sayı).

⁴⁰ Çekin bono ve poliçeye göre hamiline sağladığı avantajlar için bk. **Tekinalp**, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, s. 930-931.

dir⁴¹. Poliçe ve bononun rehin cirosuna konu olabileceği açık yasal düzenleme bağlanmıştır (Poliçe bakımından TTK 689; bonolar bakımından TTK 778/1-a atfı gereğince TTK 689).

Poliçeye ilişkin hangi hükümlerin çekler açısından uygulanacağını düzenleyen TTK 818’de tahsil ve temlik cirosundan farklı olarak rehin cirosunu düzenleyen TTK 689’a atıfta bulunulmamıştır. Doktrin ve uygulamada bunun bilinçli bir tercih olduğu kabul edilmektedir. Bunun temel sebebi olarak çekin ödeme vasıtası olması gösterilmektedir⁴². Gerçekten de görüldüğünde ödenen ve kısa ibraz sürelerine tabi tutulan çekin rehin cirosuyla devri uygun görülmemiştir⁴³. Bu düşüncenin sonucu olarak, çekte rehin cirosu yapıldığı

⁴¹ Bu hususta bk. **Türk, Ahmet:** Maddi Hukuk ve İcra-İflâs Hukuku Yönleriyle Menfi Tespit Davası (Yargıtay Kararları Işığında, Özellikle Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Menfi Tespit Davası, Kambiyo Senedi Borçlusunun Defileri, Kambiyo Senedinin Bedelsizliği ve Hükümsüzlüğü), Ankara 2006, s. 169.

⁴² Bu hususta bk. **Karayalçın, Yaşar:** Ticari Senetler, 4. Bası, Ankara 1970, s. 286; **Kubilay, Huriye:** “ Kambiyo Senetlerinin Rehni”, DEÜHFD 1987, C.III, S.1-4, s. 511; **Öztaş, 1997,** s. 1147; **Poroy/Tekinalp,** s. 315; **Domanıç,** Kıymetli Evrak, s. 598; **Reisoğlu,** s. 184; **Gürbüz,** s. 329; **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal (Arı) ,** s. 379; **Pulaşlı,** s. 314; **Şimşek,** s. 431; **Bozer/Göle,** s. 298; **Bahtiyar,** Kıymetli Evrak, s. 148; **Bilgili/Demirkapı,** s. 180.

Yargıtay da bir kararında (**12. HD, 26.06. 2008, E. 2008/ 10960, K. 2008/13565**) çekin görüldüğünde ödenmesinin şart olması nedeniyle rehin cirosunun olamayacağı sonucuna varmıştır. Bu kararın ilgili bölümü şu şekildedir:

“...Takip konusu çekin lehdar ...”... emrine ödeyiniz, bedeli teminatır” şerhini taşıyan cirosu ile alacaklıya devredildiği görülmektedir. Şikayetçi vekilinin icra mahkemesine başvurusu ise, alacaklının yetkili hamil olmadığından bahisle takibin iptaline yöneliktir. TTK’nun 707.maddesinde de açıklandığı üzere, çek görüldüğünde ödenmesi gereken bir ödeme vasıtasıdır. Bu yapısı itibarıyla çekte rehin cirosu yapılamaz. Çekin ancak temlik veya tahsil cirosuyla devri mümkündür. TTK’nun 730.maddesinde rehin cirosuna ilişkin aynı Kanun’un 601.maddesine atıfta bulunulmamıştır. Yukarıda açıklanan cironun tahsil veya temlik cirosu olarak kabulü mümkün olmadığından mahkemenin alacaklının yetkili hamil olmadığından bahisle takibin iptaline kararı yasaya uygun olup, onanması gerekirken Dairemizde bozulduğu anlaşılmalı borçlunun karar düzeltme istemi kabul edilmelidir...” (Bu karar için bk. **Yargıtay Veri Tabanı**). Aynı yönde başka bir karar için bk. **12. HD, 15.07. 2008, E. 2008/ 13561, K. 2008/15151 (Yargıtay Veri Tabanı)**.

⁴³ Bu hususta bk. **Kendigelen,** Çek, s. 176; **Can,** s. 159; **Poroy/Tekinalp,** s. 315-316; **Uzunallı/Yıldırım,** s. 96. Doktrinde kısa vadeli alacaklar için gizli rehin cirosunun yapılmasının veya Türk Medeni Kanununun rehne ilişkin hükümlerinden yararlanarak çekin rehnedilmesinin olanaklı olduğu ileri sürülmektedir (Bu hususta bk. **Öztaş,** 1997, s. 1148; **Erdem/Kalpsüz/Çelebicin (Kalpsüz),** s. 94. Yine doktrinde azınlıkta kalan bir görüş, kısa vadeli rehin işlemlerinde çekin karşılık teşkil etmesi gerektiği, özellikle kısa vadeli teminat gerektiren resmi arttırmalarda ve eksiltmelerde çekin rehinin mümkün olması gerektiği ifade edilmektedir (Bu hususta bk. **Domanıç,** Kıymetli Evrak, s. 598). Buna karşılık, doktrinde bir görüş gizli rehin cirosunun ve teminat amacıyla temlik cirosunun dahi geçerli olmayacağını kabul etmektedir (Bu görüş için bk. **Bozer/Göle,** s. 331-332).

takdirde bu ciro geçersiz olacaktır. Ciro geçersiz olduğundan çeki elinde bulunduran kişi de artık meşru hamil olarak kabul edilemeyecektir⁴⁴.

Buna karşın ÇekK çekte vade esasını kabul etmiş olduğundan bu yasağın temel gerekçesi olan “çek ibrazında ödenir” ilkesi de geçerliliğini yitirmiştir⁴⁵.

^{Yargıtay} ise çok sayıda kararında bu son görüşe paralel olarak çekin teminat amacıyla ciro edilmesi durumunda çeki elinde bulunduran kişinin meşru hamil olmayacağına karar vermiştir. Yüksek Mahkeme'ye göre yapılan ciro temlik cirosu olsa dahi, bunun teminat amacıyla ciro edildiği belliyse çeki elinde bulunduran kimse meşru hamil sayılmaz. Örneğin Yargıtay (11. HD, 12.03. 2014, E. 2013/11986, K. 2014/ 4760) kararında rehin cirosunun veya bu sonucu elde etmeye yönelik olarak teminat amacıyla devrinin yasak olduğunu ve bu suretle çeki elinde bulunduranın meşru hamil olmayacağına karar vermiştir. Bu kararın ilgili bölümü şu şekildedir: “...Poliçeye ait olup, çek hakkında da uygulanması mümkün hükümleri düzenleyen TTK'nun 730 (6102 sayılı TTK 818). maddesinde rehin cirosu ile ilgili aynı yasanın 601 (6102 sayılı TTK 689). maddesine yapılmış bir atf bulunmamaktadır. Bu durumda çekte rehin cirosu caiz olmayıp, rehin veya bu sonucu elde etmeye yönelik teminat amacıyla çekin ciro edilmesi halinde çeki devralan kişi çekte dayalı hakları kullanamaz. Somut olayda, davacı Banka davaya konu çeki teminat amacıyla almış olup, açıklanan yasa maddesi uyarınca çekin rehin amacıyla cirosu geçerli olmadığından davacı yetkili hamili olarak kabul edilemez. Yetkili hamil olmayan kişinin TTK'nun 644 (6102 sayılı TTK 732). maddesinden doğan hakları ileri sürmesi mümkün olmadığından mahkemece davanın bu nedenle reddine karar vermek gerekirken yazılı şekilde kısmen kabulüne karar verilmesi doğru olmayıp, kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir (Bu karar için bk. Yargıtay Veri Tabanı; aynı yönde başka kararlar için bk. 11.HD, 20.02.2014, E. 18333/K. 2980, Eriş, s. 1279; 11.HD, 03.10.2012, E.6984/K.14883, Eriş, s. 1294-1295). Yargıtay başka bir kararındaysa (19.HD, 27.11.2014, E. 2014/1120, K. 2014/17084) tam aksi sonuca varmıştır. Gerçekten de Yüksek Mahkeme'ye göre, bankaya devredilen çekte ilişkin tevdi bordrosunda “teminat” ibaresi yer alsada dahi, çekin üzerinde teminat amacıyla devredildiği belirtilmemişse, bu şekilde çeki devralan kişi meşru hamil sayılmalıdır. Yüksek Mahkeme'nin bu kararında gizli rehin cirosu ile yapılan cironun geçerli olacağı sonucuna vardığı anlaşılmaktadır. Bu kararın ilgili bölümü şu şekildedir:

“...Mahkemece, dava konusu çeklerin davalı bankaya tevdi edildiği, tevdi bordrosunda teminat ibaresinin yer aldığı, dava konusu çeklerin gizli rehin cirosuyla davalıya intikal ettirildiği, ödeme vasıtası olan çeklerin rehin cirosuyla temlik edilemeyeceği, davalının keşideci olan davacılar hakkında takip yapamayacağı, davalının cironun mahiyeti konusunda yanlışya düştüğü ve kötüniyetli kabul edilemeyeceği gerekçesiyle davanın kabulüne, kötüniyet tazminatı talebinin reddine karar verilmiş, hüküm taraf vekillerince temyiz edilmiştir. Dava tarihinde yürürlükte bulunan 6102 sayılı TTK'nun 689.maddesine göre rehin cirosu “bedeli teminatıdır”, “bedeli rehindir” veya bunlara uygun bir ibarenin senede yazılması ve altının meşru hamil tarafından imzalanıp senedin rehin alana teslimi ile oluşur. Senette yukarıda açıklanan ibarelerden birinin yer almaması halinde senedin rehin cirosu ile değil temlik cirosu ile verildiği kabul edilmelidir. Bu durumda mahkemece, dava konusu çeklerin dava dışı şirket tarafından yapılan cirolarında herhangi bir ibarenin yer almaması nedeniyle temlik cirosuyla devredildiğinin kabulü ile sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir...” (Bu karar için bk. Yargıtay Veri Tabanı).

⁴⁴ Bu hususta bk. Bozer/Göle, s. 330.

⁴⁵ Bu hususta bk. Kırca, İsmail: “Yargıtay Kararları Işığında Çekte Gizli Rehin ve Teminat

Yukarıda da ifade edildiği üzere, çekin üzerine ileri tarihler konulmak suretiyle çek kredi aracı olarak kullanılmaktadır. Kredi aracı olarak kullanılma özelliğine sahip bir çekte de rehin cirosunun yapılması olanaklı olmalıdır. Üstelik mevzuatımızda çekte rehin cirosunu yasaklayan bir düzenleme de bulunmamaktadır. Sadece TTK 818’de rehin cirosuna yapılan bir atıf yoktur. Atıf bulunmamasının gerekçesiye, çekin ödeme aracı olması gösterilmektedir. Yukarıda da ayrıntılı olarak belirttiğimiz üzere, bu gerekçe de geçerliliğini yitirmiş durumdadır. Bu itibarla çeklerde rehin cirosunun yapılmamasını haklı kılan bir durum bulunmamaktadır. Bu çerçevede poliçede rehin cirosunu düzenleyen TTK 689’un çekler bakımından da uygulanması kabul edilmelidir⁴⁶.

Yukarıda da ifade edildiği üzere Yargıtay çekin ödeme aracı olduğunu belirtep rehin cirosunun mümkün olmadığını kabul etmektedir. Bunun sonucu olarak, çeki rehin cirosuyla iktisap eden meşru hamil olarak kabul edilmemektedir. Halbuki bono ve poliçe gibi kredi aracı olarak kullanılan çekte, bu iki kambiyo senedi türünden farklı olarak rehin cirosunun yapılamayacağını haklı kılan bir gerekçe bulunmamaktadır. Diğer taraftan, Yargıtay çekin teminat çeki olarak düzenlenebileceğini kabul ederken, aynı amaçla ciro yapıldığında bunu geçersiz kabul etmesi hukuk güvenliği ilkesine de aykırıdır⁴⁷. Aslında çekin

Amacıyla Temlik Ciroları”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu 2013, C.XXVII, s. 97. ÇekK hükümleri dikkate alındığında 31.12. 2017 tarihine kadar vadeli çek uygulamasının geçerli olacağı ve bununla bağlantılı olarak çekte rehin cirosunun mümkün olabileceği hususunda bk. **Pulaşlı**, s. 186. Çek Kanunu hükümleri açısından da çekte rehin cirosunun yapılmasının mümkün olmadığına ilişkin görüş için bk. **Bozer/Göle**, s. 330.

⁴⁶ Doktrinde Seven’in de haklı olarak ifade ettiği üzere, ETKK döneminde poliçedeki sebepsiz zenginleşmeye ilişkin düzenleme açık atıf olmamasına rağmen, sebepsiz zenginleşmeye ilişkin esasların bonolar bakımından da uygulanması gerektiği kabul edilmekteydi. Aynı esasin çekin rehin cirosuyla devri bakımından kabul etmek gerekir (**Seven**, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu 2013, C.XXVII, s. 103-104).

⁴⁷ Gerçekten de Yargıtay bir kararında (**19. HD, 09.04.2014, E. 2014/3896, K. 2014/6789**) çekin teminat amacıyla düzenlenebileceğini açıkça kabul etmiştir. Bu kararın ilgili bölümü şu şekildedir:

“...Mahkemece iddia, savunma ve toplanan deliller doğrultusunda, çek ödeme aracı olup mevcut bir borcun ifası amacıyla verildiğinin kabulü gerektiği, aksini iddia eden davacının iddiasını yazılı delillerle ispat edemediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekilince temyiz edilmiştir. Hükmüne uyulan Dairemiz bozma ilamında; “Davacı tarafından dosyaya fotokopisi sunulan 21.12.2010 tarihli “Tediye Makbuzu” başlıklı belgede dava konusu çekin teminat olarak alındığına dair bir açıklama bulunmaktadır. Beyan altındaki teslim eden ve teslim alan imzaları mevcuttur. Bu durumda mahkemece, anılan belge üzerinde durulup tartışılarak davaya etkisi tüm delillerle birlikte değerlendirilip sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken bu yön üzerinde durulmadan eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiştir.” denilmiştir.

teminat çeki olarak düzenlenip lehtara verilmesiyle üçüncü bir kişi tarafından düzenlenip cirantaya verilen çekin onun tarafından teminat amacıyla ciro edilmesi arasında bir farklılık olmamalıdır. İster çek doğrudan teminat çeki olarak düzenlensin isterse de ciranta teminat amacıyla çeki ciro etsin, her ikisi de aynı amaca hizmet etmektedir. İlk halde düzenleyen ikinci durumdaysa ciranta bir borcuna karşılık teminat vermektedir. Son olarak belirtelim ki, çekte rehin cirosunun geçerli olduğunun kabulü Yargıtay'ın bazı kararlarda teminat amacıyla yapılan temlik cirosunu geçerli, bazı hallerdeyse geçersiz sayması nedeniyle meydana gelen sorunu da ortadan kaldıracaktır.

D. VADEDEN ÖNCE BAŞVURUYA İLİŞKİN HÜKÜMLERİN UYGULAMA ALANI BULMASI

Poliçeye ilişkin TTK 713'de belirli hallerin gerçekleşmesi durumunda hamilin vadeyi beklemesine gerek olmaksızın başvuru hakkını kullanabileceği belirtilmiştir. Vadeden önce başvuru hakkının tanınmasının nedeni vadede ödemenin tehlikeye girmesi ve bu sebeple senedin dayandığı krediden yoksun kalarak tedavül yeteneğinin zarar görmesidir⁴⁸. Başka bir ifadeyle bu gibi hallerde vadeye kadar beklenmesi senet bedelinin tahsil imkanını tamamen ortadan kaldıracaktır. Zira başvuru borçlularının ödeme durumlarında olumsuz değişiklikler meydana gelebilir⁴⁹. Yine bu hükümle bağlantılı olarak TTK 725/2' de başvurma hakkının vadenin gelmesinden önce kullanılması halinde poliçe bedelinde bir iskonto yapılacağı ifade edilmiştir.

TTK'nın kıymetli evrak kitabının çek bölümünde vadeden önce başvuruya ilişkin bir hüküm bulunmadığı gibi, poliçeye ilişkin hangi hükümlerin çekler bakımından uygulanacağını düzenleyen TTK 818'de de TTK'nın 713 ve 725. maddelerine yapılan bir atıf da yoktur. Çekin ibrazında ödeneceğini kabul eden TTK sistematiğinde bu hükümlere gönderme yapılmaması da doğaldır. Zira yukarıda da birçok kez ifade edildiği üzere TTK, çekte vadenin olmayacağı esasından hareket etmektedir. Buna karşılık 5941 sayılı Çek Kanunu taraflar arasındaki vade anlaşmasının geçerli olacağını açıkça kabul

Dosya kapsamındaki 21.11.2010 tarihli tediye makbuzu uyarınca dava konusu çekin teminat amacıyla verildiği mahkemece kabul edilmiştir. Bu durumda çekin neyin teminatı olarak verildiği ve teminat konusu alacağın varlığının ispatı davalı çek hamiline düşer. Mahkemece ispat yükünün davalıda olduğu kabul edilerek bu konuda davalının delilleri toplanıp sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir..." (Bu karar için bk. **Yargıtay Veri Tabanı**).

⁴⁸ Bu hususta bk. **Bozgeyik, Hayri**: Poliçede Müracaat Hakkı, Ankara 2003, s. 79.

⁴⁹ Bu hususta bk. **Özcan, Fırat**: Kıymetli Evrak Hukuku, 21. Bası, Ankara 2017, s. 140.

etmiştir. Taraflar arasında vade anlaşması Çek Kanunu bakımından geçerliyse vadeden önce başvuruya ilişkin hükümlerin de uygulanmamasını haklı kılan bir gerekçe de bulunmamaktadır⁵⁰. Aksî düşüncenin kabulü halinde poliçe ve bono alacaklısıyla çek alacaklısı arasında haksızlık yaratılmış olur. Gerçekten de aynı sebeplerin gerçekleşmesi halinde poliçe ve bono alacaklısı vadeyi beklemezken, çek alacaklısının vadeyi beklemesi gerekecektir. Bununsa adil olmayacağı açıktır⁵¹. Diğer taraftan yukarıda rehin ciroyuyla ilgili açıklamalar kısmında da ifade edildiği üzere, vadeden önce başvuruya ilişkin bir hüküm bulunmaması ve bu hususta poliçe hükümlerine de göndermenin olmaması bunun yasaklandığı anlamına gelmez.

Bu tespitten sonra, çekte hamilin vadeden önce başvuru hakkını hangi şartlar altında ve nasıl kullanabileceğinin açıklanması gerekir.

TTK 713/2 hangi hallerde vadeden önce başvuru hakkının kullanılabilceğini belirtmiştir. Bu haller şunlardır: a. Kabulden tamamen ve kısmen kaçınılmış olması b. Poliçeyi kabul etmiş olsun olmasın muhatap iflas etmiş veya bir ilamla ispatlanmamış olsa dahi ödemelerini tatil etmiş veya aleyhindeki herhangi bir icra takibinin semeresiz kalmış olması c. Kabul için arz edilmesi yasaklanan bir poliçenin düzenleyenin iflas etmiş olması.

Hükümde belirtilen haller birbirinin alternatifi konumundadır. Düzenlemede belirtilen durumlardan birinin gerçekleşmesi dahi hamilin vadeden önce başvuru hakkını kullanması için yeterlidir.

Belirtmek gerekir ki, TTK 713 poliçedeki esasları dikkate alarak kaleme alınmıştır. Düzenlemenin “ c” bendi bir tarafa bırakılırsa hükmün muhatabı esas aldığı görülmektedir.

Çekte muhatap bankanın çek borçlusu olması kanunen yasaklanmıştır (bk. TTK 784). Kanun koyucu muhatap banka için öngörülen kabul yasağının

⁵⁰ Doktrinde Gençtürk de bir yerde çekin düzenleme tarihinden önce ödenmesinin düzenleyenin iradesine bağlı olduğuna göre, hamil ile düzenleyen arasında menfaat dengesinin sağlanması açısından aynı koşulların sağlanması halinde çeklerde de düzenleme tarihinden önce başvuru hakkının sağlanmasının düşünülmesi gerektiğini haklı olarak ifade etmiştir (Bu hususta bk. **Gençtürk**, s. 150). Yine Seven de çekte vadeden önce başvuru hakkına ilişkin poliçe hükümlerine göndermede bulunulmadığı, ibraz yasağının bulunduğu süre ile sınırlı olmak üzere TTK 713 (ETTK 625)’in kıyasen çekler hakkında da uygulanması gerektiğini ifade etmiştir (**Seven**, İzBD 2009, S.1, s. 111; **Seven**, THYKS 2013, C.XXVII, s.104).

⁵¹ 1926 tarihli Eski Ticaret Kanunu’nda çekte vadenin olmayacağı açıkça belirtilmiş olmasına karşın, o dönemde kaleme alınan bir çalışmada Hırş poliçede vadeden önceye başvuruya ilişkin esasların çekler bakımından da uygulanması gerektiğini ifade etmiştir (**Hırş, Ernst**: Ticaret Hukuku Dersleri, 3. Bası, İstanbul 1948, s. 507).

aval verilmesi veya ciro yoluyla aşılmasını da özel hükümlerle yasaklamıştır. Gerçekten de TTK 794/2'de avalin muhatap banka tarafından verilemeyeceği belirtilirken, TTK 789/2'de muhatapın cirosunun da batıl olacağı ifade edilmiştir.

Bu açıklamalar çerçevesinde vadeden önceye başvuru bakımından çekteki muhatapın durumunu dikkate alarak değerlendirme yapmak olanaklı değildir. Zira muhatap çek borçlusu değildir. Muhatap çek borçlusu olmadığına göre, burada göz önünde tutulması gereken kişi düzenleyendir.

Çek açısından TTK 713/c'de düzenlenen kabule arzı yasaklanmış bir poliçeye benzer durum bulunmaktadır. Zira TTK 713/c'de kabule arz iradi olarak yasaklanmışken, çekte kabule arz kanunen yasaklanmıştır. Nihai olarak her iki durumda da kabule arz yasaktır. Poliçeye ilişkin bu düzenlemede sadece düzenleyenin iflasından söz etmektedir. Ancak iflas dışında "b" bendinde belirtilen halleri de dikkate almak gerekir. Bunun sonucu olarak düzenleyenin iflası yanı sıra, ödemelerini tatil etmesi veya hakkında yapılan icra takibinin semeresiz kalması durumunda hamil, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihini beklemeden başvuru hakkını kullanabilecektir⁵².

Vadeden önce başvuruya ilişkin poliçe hükümlerinin çekler bakımından uygulanacağı esasını kabul ettikten sonra, TTK 725/2 düzenlemesinin de dikkate alınması gerekir. Bu çerçevede hamil çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce başvuru hakkını kullanırsa çek bedelinden uygun bir iskonto yapılması gerekecektir. Zira, hamil çekin üzerindeki yazılı tarihten önce alacağına kavuşmuş bulunmaktadır.

Vadeden önce başvuruya ilgili olarak değerlendirilmesi gereken diğer bir nokta, başvurunun şekli şartının nasıl yerine getirileceğidir. TTK 714/5'de ödemelerin tatil edilmesi veya yapılan icra takibinin semeresiz kalmış olması durumunda ibraz ve protestodan sonra başvuru hakkının kullanılacağı belirtilmiştir. TTK 714/6'da ise iflas ilamının ibrazının başvuru hakkının kullanılması için yeterli olacağı ifade edilmiştir. Bu çerçevede, düzenleyen hakkında iflas kararı verilmesi durumunda iflas ilamının ibrazı başvuru hakkının kullanılması için yeterli olacaktır. Buna karşılık düzenleyenin ödemeleri tatil et-

⁵² Poliçe bakımından aynı yönde açıklamalar için bk. **Bozgeyik**, s. 80; Kanunun lafzının eleştiriyeye açık olduğu hususundaki tespit için bk. **Ülgen/Helvaci/Kendigelen/ Kaya (Kaya)**, s. 204; kabule arzı yasaklanmış poliçenin düzenleyenin ödemeleri tatil etmesi veya hakkında yapılan icra takibinin semeresiz kalmasının vadeden önce başvuru için yeterli olmayacağı görüşü için bk. **Bozer/Göle**, s. 141; **Pulaşlı**, s. 166.

mesi veya hakkında yapılan icra takibinin semeresiz kalması durumunda ibraz ve şekli şartın yerine getirilmesi gerekir. Çeklerde ödememe durumunun nasıl tespit edileceği TTK 808’de belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre, ödememe halinin şu hallerden biriyle tespit edilebilir: a. Protesto b. Muhatap tarafından, ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin üzerine yazılmış olan tarihli beyan c. Bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği halde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanı.

Bu üç halden biriyle durumun tespiti başvuru hakkının kullanılması için yeterlidir. Ancak çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce bankaya ibrazı mümkün olmadığından muhatap bankanın karşılıksızdır işlemi yapması olanaklı olmadığı gibi takas odasının çek üzerine ödenmediğinin tespitini yapması da mümkün değildir. Bu halde yararlanılabilecek tek ihtimal noter aracılığıyla çekilecek protesto ile durumun tespitidir. Hamil noter aracılığıyla protesto çektikten sonra düzenleyen dahil diğer başvuru borçlularına başvuru- rabilecektir.

E. VADEDEN ÖNCE ÖDEME YASAĞINA İLİŞKİN POLİÇE DÜZENLEMESİNİN ÇEKLER BAKIMINDAN UYGULANABİLİRLİĞİ

Kambiyo senetlerinin tedavül yeteneğini dikkate alan kanun koyucu, vadede de ödeme esasını kabul etmiştir. Hamil ancak vadede ödeme yapılmasını isteyebilir. Vadeden önce ödeme yapılması gerçek hamil ile hamilin alacaklıları bakımından önemli bir riziko teşkil eder. Bu nedenle kanun koyucu vadeden önce ödemeye ilişkin özel bir düzenleme yapma ihtiyacı hissetmiştir. Poliçelere ilişkin TTK 710. maddesinin ikinci fıkrasında vadeden önce ödeyen muhatapın bundan doğacak tehlikenin kendisine ait olacağı belirtildikten sonra, maddenin üçüncü fıkrasında hile ve ağır kusuru bulunmadıkça vadede ödeme yapan kişinin borcundan kurtulacağı ifade edilmiştir⁵³. TTK 778/1-c’de bu hükmün bonolar bakımından da uygulanacağı belirtilmiştir. Poliçeye ilişkin hangi hükümlerin çeklere uygulanacağını belirten TTK 818, yukarıda ifade ettiğimiz poliçeye ilişkin bu hükme gönderme yapmamıştır. TTK sistematığı bakımından bu hükme gönderme yapılmamasının mantıklı ve haklı bir gerekçesi vardır. Gerçekten de çekte vade esasını kabul etmeyen TTK’nın vadeden önce ödemeye bir sonuç bağlaması da düşünülemezdi. Ancak Çek Kanunu çekte vade esasını kabul ettiğine göre poliçeye ilişkin

⁵³ TTK 646/2’de de hile veya ağır kusuru bulunmayan borçlunun vadede ödeme yapmakla borcundan kurtulacağı belirtilmiştir.

bu düzenlemenin çekler bakımından da uygulanıp uygulanmayacağını değerlendirilmesi gerekir. Kanun koyucu vadeden önce ödemenin rizikosunu poliçede muhataba, bonolarda ise düzenleyene yüklemiştir. Hatta bu kimseler, ödemeyi talep edenin gerçekte hak sahibi olduğunu düşünerek ödeme yapmış olsalar dahi riziko bu kişilerin üzerinde kalmaya devam eder⁵⁴. Bu nedenle vadeden önce ödeme yapılması halinde meydana gelen zararlardan bu kişiler sorumlu olur.

Bu hususa ilişkin doktrinde bazı örnekler verilmektedir: Örneğin, bedel üzerinde tedbir kararı almış bulunan kişinin bu girişimi vadeden önce ödeme sebebiyle konusuz kalmışsa hamilin alacaklısı ödemeyi yapan kişiden meydana gelen zararını talep edebilir. Yine senedin önceki hamillerinden birisinin elinden rızası dışında çıkması durumunda senedi elinde bulunduran hamilin ödeme talebinde bulunması ve borçlunun ödeme yapması durumunda senet elinden rızası dışında çıkan hamil ödeme yapan kişiden meydana gelen zararlarını talep edebilir⁵⁵. Dikkat edilirse ödeme yapılan kişi şeklen hamil olarak gözüke dahi gerçek anlamda hak sahibi olmadığı için ödeme yapan kişi gerçek hak sahibinin uğramış olduğu zararları gidermekle yükümlüdür⁵⁶. Halbuki borçlu vadesinde ödeme yapmış olsaydı, kendisine ödeme için başvuranın şeklen hamil olup olmadığı hususunda inceleme yapması yeterli olacaktı (bk. TTK 710/3). Başka bir ifadeyle şeklen hamil gözüken kişiye ödeme yapan borçlunun borçtan kurtulması ancak vadede ödeme yapılması halinde olanaklıdır⁵⁷.

Bu esasın çekler bakımından da kabul edilmemesini gerektiren haklı bir gerekçe bulunmamaktadır. Gerçekten de çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinin vade gibi bir işlev gördüğü dikkate alındığında, alacaklılarının veya çek elinden rızası dışında çıkan kişinin poliçe ve bonoda belirtilen menfaate sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira çekte de üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce muhatap banka tarafından ödeme yapılması durumunda hamilin alacaklıları zarara uğrayabileceği gibi, yine düzenleme tarihinden önce ödeme yapılması nedeniyle çekteki alacağın gerçek sahiplerinin menfaati zarara uğrayabilir. Muhatap bankanın çekin üzerinde yazılı düzenleme

⁵⁴ Bu hususta bk. **Öztan**, 1997, s. 695.

⁵⁵ Bu hususta bk. **Poroy/Tekinalp**, s. 217.

⁵⁶ Benzer yönde bk. **Bülöw**, WG Art. 40, Nr. 2.

⁵⁷ Benzer olarak bk. **Zöllner**, s. 108; **Öztan**, 1997, s. 697; **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/ Kaya (Kaya)**, s. 193.

tarihinden önce ödeme yapması düzenleyen ile aralarındaki çek anlaşmasına aykırılık teşkil eder. Erken ödeme nedeniyle düzenleyen çek anlaşmasına aykırı davranan muhataptan meydana gelen zararlarının tazminini talep edebilir⁵⁸. Ancak düzenleyenin talimatıyla ödeme gerçekleşmişse düzenleyenin meydana gelen zararlarını muhatap bankadan talep edemez⁵⁹. Bu son durumda alacaklıların veya gerçek hamilin uğradığı zarara düzenleyen tek başına katlanmak zorunda kalır.

Bunun yanı sıra yukarıda belirttiğimiz durum düzenleyenin muhatap dışında ödeme yapması halinde de gerçekleşebilir. Gerçi çekte, ödemeyi gerçekleştirecek olan muhatap bankadır. Ancak bu ödeme düzenleyenin muhatap banka nezdinde hazır bulundurduğu karşılıkla yapılmaktadır. Ödemenin muhatap banka yerine düzenleyen tarafından yapılması aynı ekonomik sonucu doğurmaktadır. Bu açıdan ödemenin muhatap banka veya düzenleyen tarafından yapılmasının ekonomik sonuçları arasındaki farktan söz edilemez.

Son olarak belirtelim ki, vadeden önce ödemeye ilişkin TTK 710 düzenlemesinin çekler bakımından uygulanması, ÇekK geçici 3/5 düzenlemesinin varlığını devam ettirmesi halinde olanaklıdır. Buna karşılık, söz konusu maddenin yürürlüğünün 31.12. 2020 tarihinde sona ermesi durumunda ÇekK 3/8 maddesi uygulama alanı bulacaktır. Söz konusu düzenlemeye göre ise çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibrazı durumunda, çekle işleyen hesapta yeterli karşılık varsa muhatap bankanın ödeme yapması gerekir. Bu halde ise muhatap bankanın veya muhatap banka dışında düzenleyenin ödeme yapması düzenleyen bakımından herhangi bir sorumluluk doğurmayacaktır.

F. ÇEK DÜZENLENDİĞİ ANDA DÜZENLEYENİN KARŞILIK BULUNDURMA ZORUNLULUĞUNA ETKİSİ

TTK 783 hükmü çek düzenlemesini iki temel şarta bağlamıştır. Bunlar; muhatap nezdinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılığın bulunması ve düzenleyenin karşılık üzerinde çek düzenleme suretiyle tasarruf edebileceğini sağlayan açık veya örtülü bir anlaşmanın varlığıdır. Bununla birlikte düzenlemede açıkça ifade edildiği üzere anlaşmanın bulunmaması veya çek düzenlendiği anda karşılığın mevcut bulunmaması düzenlenen belgenin çek

⁵⁸ Bu hususta ayrıntılı açıklamalar için bk. **Yasan, Mustafa**: “Çek Kanunu Geçici M.3 F.1 Uyarınca Üzerinde Yazılı Düzenleme Tarihinden Önce İbrazı Geçersiz Olan Çekin Muhatap Banka Tarafından İşleme Konulması (ve Özellikle Ödenmesi)”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 2014, S.19, s. 339 vd.; ayrıca bk. **Seven**, İzBD 2009, S.1, s. 109.

⁵⁹ Bu hususta bk. **Yasan**, s.351.

olma vasfını ortadan kaldırmaz. Anlaşma ve karşılık bulunmamasına karşılık Kanun'da öngörülen zorunlu unsurları taşıyan belge yine çek olarak kabul edilecektir.

Karşılık, çekle işleyen hesapta çeki ödemeye yetecek tutarın hazır bulunması ve düzenleyenin bu hesap üzerinde tasarruf etme yetkisine sahip olmasıdır. Söz konusu karşılığın nakit olması mümkün olduğu gibi muhatabın düzenleyen lehine tahsis etmiş olduğu ve onun üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarrufta bulunabildiği bir krediden de ibaret olabilir⁶⁰. Kanun koyucunun çek düzenlenebilmesi için karşılık öngörmesinin nedeni çekin ödeme aracı olmasıdır. Ödeme aracı olan çekin her an bankaya ibrazı mümkün olduğundan düzenleyenin muhatap bankadaki ilgili hesabında yeterli karşılığın bulunması gerekir. Belirtelim ki, bu karşılığın çekin ibrazı anında bulunması gerekir. Yoksa çekin düzenlendiği anda bu karşılığın bulunması gerekmez⁶¹.

5941 sayılı ÇekK'nun vadeli çek esasını kabul ettiği bir sistemde düzenleme tarihine kadar hesap sahibinin ilgili hesapta yeterli karşılığı bulundurması gerektiren bir durum da söz konusu değildir. Üstelik hamil de çeki aldığı anda üzerinde yazılı düzenleme tarihine kadar yeterli karşılığın hesapta olmayacağını bilmekte ve bu bilinçle çeki almaktadır. Halbuki, TTK sisteminde düzenleyenden çeki alan hamil her an bu çeki bankaya ibraz edebilir. Düzenleyenin de yeterli karşılığı hesapta bulundurması gerekirdi. Ancak 5941 sayılı ÇekK düzenleyeni, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine kadar bu yükümlülükten kurtarmıştır.

G.İBRAZ SÜRELERİNDE DEĞİŞİKLİK YAPMA GEREKLİLİĞİ

Çekte vade esasını kabul etmeyen TTK sistemi ibraz süreleri kabul etmiştir. Bu ibraz süreleri de mümkün merteye kısa tutulmak suretiyle çekin bir kredi aracı olarak kullanılması önlenmeye çalışılarak, çekin ödeme aracı fonksiyonu güçlendirilmek istenmiştir⁶². Gerçekten de aralarında büyük ben-

⁶⁰ Bu hususta bk. **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya (Kendigelen)**, s.234; **Kayar**, s. 180; **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal (Arı)**, s. 342; **Özcan**, 1997, s. 1084; **Bahtiyar**, Kıymetli Evrak, s.130; **Bilgili/Demirkapı**, s. 165; ayrıca bk. **Erem/Kalpsüz/Çelebican (Kalpsüz)**, s. 101-102; **Poroy/Tekinalp**, s.306;**Bozer/Göle**, s. 319; **Şimşek**, s. 404-405; **Rampa**, s. 29 vd. ; **Kuhn**, CHK- Kommentar, Art. 1103, Nr. 1; **Zöllner**, s. 162.

⁶¹ Bu hususta bk. **İnan, Nurkut**: Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Ankara 1981, s.29; **Domanıç**, Karşılıksız Çek, s. 98-99; **Domanıç**, Kıymetli Evrak, s.712-713; **Bahtiyar**, Kıymetli Evrak, s. 130; **Şimşek**, s. 405; **Widmer**, Basler Kommentar, Art. 1103, Nr. 3.

⁶² Aynı yönde bk. **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal (Arı)**, s. 383; **Zöllner**, s. 161; benzer olarak bk. **Meier-Hayoz, Arthur/ von der Crone, Hans Caspar**: Wertpapierrecht, 1985, s. 247.

zerlik olan görüldüğünde ödenecek vadeli bono ve poliçelerde ibraz süresi düzenleme tarihinden itibaren bir yıldır (bk. TTK 704/1 ve TTK 778/1-b). Halbuki çeklerde düzenleme ve ödeme yeri aynı yerlerse on gün; farklı yerlerse bir ay ve farklı kıtalarsa üç ay içinde ibraz edilmesi gerekmektedir (bk. TTK 796). Görüldüğü üzere çeklerde kanun koyucu çok daha kısa ibraz süreleri öngörmüştür⁶³.

Buna karşılık 5941 sayılı ÇekK, çekin düzenleme tarihine adete vade gibi bir fonksiyon tanımıştır. Çekle ilgili hukuki, idari ve cezai yollara düzenleme tarihi geldikten sonra başvurabilecektir. Düzenleme tarihine vade gibi bir fonksiyon tanındığına göre, çekin ibrazı bakımından on gün, bir ay ve üç aylık uzunlukta ibraz sürelerinin tanınmasını haklı kılan bir gerekçe de kalmamıştır. Üstelik belirli vadeli bono ve poliçede çok daha kısa ibraz ve protesto süreleri bulunmaktadır. Bu tür vadeye sahip bono ve poliçelerde ibraz süresi ödeme günü ve bunu takip eden iki iş günüdür (bk. TTK 708 ve TTK 778/1-c). Yine bu tür vadeli bono ve poliçelerde başvuru hakkının kullanılmasının şekli şartı olan protestonun çekilme süresi ödeme gününü takip eden iki iş günüdür (bk. TTK 714/3 ve TTK 778/1-d). Görüldüğü üzere çekte vade esasının kabul edilmesinden sonra TTK’da öngörülen ibraz sürelerinin, aynı fonksiyonu yerine getiren vadeli bono ve poliçelere göre çok daha uzun olması eşitsizlik yaratmaktadır. Zira bono ve poliçe hamilleri bakımından azami süre ödeme günü ve onu takip eden iki iş günüken, çek hamilleri bakımından ödeme ve düzenleme yerinin farklı olmasına bağlı olarak değişiklik gösterse de asgari ibraz süresi on gündür.

Diğer taraftan çekin bir an önce ibraz edilmesinde düzenleyen dışındaki başvuru borçlularının da menfaati vardır. Gerçekten de hamilin geç başvurması durumunda düzenleyenin mamelekinde bozulma olması durumunda bundan düzenleyen dışındaki diğer başvuru borçluları olumsuz etkilenecektir. Bunun yanı sıra çekin ibrazındaki sürelerin kısaltılması çekin ödenip ödenmeyeceği hususundaki belirsizliğin bir an önce ortadan kalkmasını da sağlayacaktır.

Bu çerçevede Çek Kanunu’nda öngörülen vade esasını devam edecekse, çekler bakımından öngörülen ibraz sürelerinin kısaltılması gerekir. Burada ilk olarak doktrinde de haklı olarak eleştiriye uğrayan ödeme yeri ile düzen-

⁶³ Belirtmek gerekir ki, hem kaynak İsviçre hukukunda hem de Alman hukukuyla Cenevre Yeknesak Kuralları’nda süreler daha kısa tutulmuştur.

leme yerinin farklı yerler olması kıstasından vazgeçilmesi gerekir⁶⁴. Ulaşım olanaklarının kolaylaşması ve ÇekK'nun çekin muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilmesi olanağı sağlaması karşısında aynı yer- farklı yer kıstasını haklı kılan gerekçeler ortadan kalkmıştır. Aynı yer farklı yer kıstasından vazgeçilmesi Cenevre Yeknesak Kuralları ile de uyum sağlayacaktır. Gerçekten Cenevre Yeknesak Kuralları'nın 29. maddesinde ödeme yeri ve düzenleme yeri aynı olan çeklerde süre sekiz gün, aynı kıtada olmak şartıyla farklı ülkeler olması durumunda yirmi gün; farklı kıtalar olması halinde yetmiş günlük süre öngörülmüştür. Cenevre Yeknesak Kuralları'nda öngörülen süreler İsviçre ve Alman hukuklarında da aynı şekilde benimsenmiştir.

Aynı yer- farklı yer kıstasından vazgeçildikten sonra, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi ve onu takip eden iki iş gününde bankaya ibraz zorunluluğunu kabul etmek gerekir. Böylelikle hem vadeli bono ve poliçeyle çekler arasında halihazırda meydana gelen eşitsizlik ortadan kalkacak hem de çekin ödenip ödenmeyeceği hususundaki belirsizlik bir an önce ortadan kalkmış olacaktır⁶⁵. Bu belirsizliğin mümkün mertebe hızlı şekilde ortadan kalkması düzenleyen dışındaki diğer çek borçlularının menfaatine olacaktır.

Son olarak belirtelim ki, ibraz süresinin düzenleme tarihi ve onu takip eden iki iş güne indirilmesi yukarıda belirttiğimiz Cenevre Yeknesak Kural-

⁶⁴ Bu hususta bk. **Özkorkut, Korkut**: "Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 1997, C. XIX, S.2, s. 60; **Pulaşlı**, s. 319; **Kendigelen**, Çek, s. 214-215.

⁶⁵ Gençtürk'e göreyse ÇekK'da yapılan değişiklikten sonra hamilin ibraz sürelerini kaçırma ihtimalinin yüksek olduğundan hamilin haklarının zarar görmemesi için ibraz sürelerini kaçırın hamile en azından düzenleyen ve onun lehine aval verene zamanasını süresi için başvuru imkanının sağlanması gerekir (**Gençtürk**, s. 150). Görüldüğü üzere Yazar bizim savunduğumuz görüşün tam aksini savunmaktadır. Ancak bu görüşe birçok açıdan katılmamaktayız. İlk olarak, uygulamada çoğu zaman hamil çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinde muhataba başvurarak ödeme yapılmasını istemektedir. Zaten çek hamili, nasıl bir bono ve poliçe alacaklısı senedin üzerinde yazılı düzenleme tarihini bekliyorsa, o da çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihini beklemektedir. Diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi çekte de alacağının vadesi gelen çek hamilinden beklenen derhal muhatap bankaya başvurarak çek bedelinin kendisine ödenmesini talep etmektedir. Üstelik, teknolojiye meydana gelen değişim, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibrazın mümkün olması ve çekin takas odası aracılığıyla dahi ibrazının mümkün olması hususları dikkate alındığında, hamilden beklenen ibrazı derhal gerçekleştirilmesi olmalıdır. Diğer taraftan ibraz süresini kaçırın hamilin çekin tahsiline ilişkin tüm olanaklarının ortadan kalktığı söylenmesi de olanaklı değildir. Gerçekten de TTK 818/ 1-m hükmü gereğince çekler bakımından da uygulama alanı bulan TTK 732 gereğince hamilin, düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme davası açması olanaklıdır. Yine hamil şartları varsa temel ilişkiye dayanarak da düzenleyene başvurarak alacak talebinde bulunabilir.

ları'nda öngörülen sürelerin ciddi ölçüde kısaltılması sonucunu doğuracaktır. Bu anlamda ibraz sürelerinin uzunluğu bakımından bu sistemden bir kopmadan söz edilebilecektir. Ancak, 6728 sayılı Kanun ile TTK'nın 780. maddesinde değişiklik yapılarak çekin zorunlu unsurları arasına “ seri numarası” ve “karekodu” da eklenmiştir. Görüldüğü üzere TTK açısından da zaten kaynak düzenlemeden bir ayrışma ortaya çıkmıştır.

H. ÇEKİN ZAYİ NEDENİYLE İPTALİNDE İLAN SÜRESİNİN BAŞLANGICINA ETKİSİ

Çekin zayi olmasıyla ifade edilmek istenen, çekin ibrazının hamilin iradesi dışındaki sebeplerle kısmen veya tamamen imkansız hale gelmesidir. Bu durum çekin kaybedilmesi veya çalınması şeklinde gerçekleşebileceği gibi, çekin yanması, yırtılması veya parçalanması şeklinde de meydana gelebilir⁶⁶. Bu hallerden birinin gerçekleşmesi nedeniyle senedin ibrazının imkansız duruma gelmesi çeke bağlanan hakkı ortadan kaldırmaz⁶⁷. Aksi durum hak sahibi bakımından ağır bir sonuç anlamına gelirdi. Bu nedenle kanun koyucu çek hamiline mahkemeye başvurarak senedin iptaline karar verilmesini talep etme hakkı vermiştir. Taleple bağlı olmak üzere mahkeme hakkın senetsiz ileri sürülmesine karar verebileceği gibi yeni bir senet düzenlenip hamile verilmesine de karar verebilir (bk. TTK 652).

Kanun koyucu çekin iptali bakımından poliçeye ilişkin hükümlere göndermede bulunmuştur (TTK 818/1-s). Zayi nedeniyle iptal davasının aşamalarından biri mahkemece ilan yaptırılmasıdır. İlan senet üzerinde hak sahibi olan varsa bu kişinin ortaya çıkmasını ve böylelikle hak sahibinin menfaatlerinin korunmasına hizmet eder⁶⁸. Bu usulün senedin mutlak anlamda zayi edildiğinin iddia edilmesi durumunda da uygulanması gerekir⁶⁹. Bunun sebebi iptale ilişkin yargılamada senedin zayi olduğu ve hak sahipliği sıfatının de-

⁶⁶ Bu hususta bk. **Gürühan, Caner**: Çekin Zayi Olması ve İptali, 2. Bası, Ankara 2015, s. 7; **Gültekin, Özkan**: “Kıymetli Evrakın Zayi Olması Hâlinde Hamilin Hakları”, Terazi Hukuk Dergisi 2007, S.16, s. 34; **Öztürk Dirikkan, Hanife**:Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali, Ankara 1990, s. 8; **Gültekin**, Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali, s. 64; **Karayalçın**, s. 350-351; **Bahtiyar**, Kıymetli Evrak, s. 35; **Bilgili/Demirkapı**, s. 36; **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal (Ünal)**, s. 120-121; ancak bk. ve karşı. **Göç Gürbüz, Diğdem**: Öğreti, Uygulama ve Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali, İstanbul 2017, s. 54.

⁶⁷ Bu hususta bk. **Gültekin**, THD 2007, S. 16, s. 35; **Bahtiyar**, Kıymetli Evrak, s. 35.

⁶⁸ Bu hususta bk. **Göç Gürbüz**, s. 112; **Gürühan**, s. 79; **Gültekin**, Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali, s. 164.

⁶⁹ Benzer olarak bk. **Özcan**, 1997, s. 298.

vam ettiği konusundaki iddiaların kesin değil, bu hususun kuvvetle muhtemel olduğunun mahkemeye kanaat verecek şekilde ispatının yeterli olmasıdır⁷⁰. Gerçekten de daha sonra maddi gerçek senedin mutlak anlamda zayıf olmadığı şeklinde ortaya çıkabilir.

İlan sürelerini düzenleyen TTK 761'de, poliçenin getirilme süresinin en az üç ay ve en çok bir yıl olduğu belirtildikten sonra hükmün üçüncü fıkrasında sürenin vadesi gelen poliçeler hakkında birinci ilan gününden, vadesi gelmemiş poliçelerde vadenin gelmesinden itibaren işleyeceği belirtilmiştir. Kanun koyucunun ilan sürelerinin başlangıcı bakımından vadeyi esas almasının altında yatan sebep, hamilin vade geldikten sonra alacağını talep etmesidir. Vadesi gelmemiş bir alacakta, hamilin borçluya başvurması düşünülemez. Hamil ancak vade geldiğinde borçluyla temasa geçecektir. Genelde bu andan sonra hamil, iptal davasının varlığını öğrenmiş olacaktır. Durumu öğrenen hamil elindeki senedin iptali için dava açılan mahkemeye başvurarak, gerçek hak sahibinin kendisinin olduğunu ileri sürebilecektir. Eğer kanun koyucu ilan sürelerinin başlangıcı bakımından vadeyi esas almasaydı, senedi elinde bulunduran hak sahibinin iptal için mahkemeye başvurulduğundan çoğu zaman haberi olmayacaktı. Hemen belirtelim ki, hamilin bilgisi olmadan senedin iptaline hükmedilmesi, hamilin senetten doğan alacağının sona ermesi sonucunu doğurmaz. Bununla birlikte, senedi elinde bulunduran hamilin hukuki durumunun kötüleştiği söylenebilir. Gerçekten de hamilin bu durumda borçludan talepte bulunabilmesi için senedin iptali için alınan iptal kararını iptal ettirmesi gerekir.

Çeke ilişkin TTK sistemi yukarıda da birçok kere vurgulandığı üzere, çekte vade esasını kabul etmemiştir. TTK açısından çek ibrazında ödenmesi gereken bir kambiyo senedi olduğuna göre, ilan sürelerinin başlangıcı bakımından çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihini esas almayı haklı kılan bir neden yoktur. Bu açıdan TTK'nın çeke yüklediği işlev dikkate alındığında ilan sürelerinin başlangıcı bakımından durumun vadesi gelmiş poliçelerde olduğu gibi değerlendirilmesi gerekir. Bunun sonucu olarak süre ilan tarihinden itibaren işlemeye başlayacaktır⁷¹.

Bununla birlikte 5941 sayılı ÇekK çekin üzerinde yazılı olan tarihe vade işlevi yüklediğinden ilan süresinin başlangıcı bakımından çekin üzerinde yazılı olan tarihin dikkate alınması gerekir. Daha açık olarak ifade etmek

⁷⁰ Bu hususta bk. **Öztürk (Dirikkan)**, s. 66.

⁷¹ Bu hususta bk. **Öztürk (Dirikkan)**, s. 68; **İnan**, Çek Rizikoları, s. 86.

gerekirse, çekin zayi olduğu iddiasıyla mahkemeye başvurulduğunda çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi gelmişse sürelerin ilan tarihinden itibaren başlaması gerekir. Buna karşılık mahkemeye başvurulduğunda çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi henüz gelmemişse, ilan süresinin çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden itibaren başlatılması gerektiği kabul edilmelidir⁷². Aksi halde çekin üzerinde yazılı olan tarih henüz gelmediği için bankaya ödeme için başvuramayan hamil, düzenleme tarihi gelip bankaya başvurduğunda çekin iptal edildiğini öğrenmiş olacaktır. Bu durumu öğrenen hamilin çek borçlularından alacağını talep etmesi içinse öncelikle çekin iptaline ilişkin verilen kararın mahkeme tarafından iptalini sağlaması gerekir⁷³. Bu durum çek hamili için hem zaman hem de para kaybı anlamına gelecektir. Elbette bu husus herhangi bir haklı gerekçe olmaksızın polişe ve bono hamillerinin çek hamillerine göre daha fazla korunması anlamına da gelecektir.

Hemen ifade edelim ki, bu açıklamalarımız ÇekK geçici 3/5 maddesinin varlığını devam ettirmesi durumunda olanaklıdır. Söz konusu maddenin yürürlüğünün 31.12.2020 tarihinde son bulması durumunda süre, ilan tarihinden itibaren işlemeye başlayacaktır. Zira ÇekK 3/8 maddesine göre, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibrazı halinde, çekle işleyen hesapta yeterli karşılık bulunması durumunda hamile ödeme yapılması gerekir.

İ.İHTİYATİ HACİZ BAKIMINDAN DOĞURDUĞU SONUÇLAR

2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 257 vd. maddelerinde ihtiyati haciz kurumu düzenlenmiştir. Doktrinde ihtiyati haciz şu şekilde tanımlanmaktadır: *"Para alacaklarına ilişkin mevcut ve müstakbel bir takibin sonucunun güvence altına alınması için mahkeme kararıyla borçlunun malvarlığına el konulmasını sağlayan geçici bir hukuki korumadır"*⁷⁴.

⁷² Bu hususta bk. **Uzunallı/ Yıldırım**, s. 132. Gürühan ve Gültekin ise herhangi bir ayırım yapmadan mahkemeye getirme süresinin ilk ilan gününden itibaren işlemeye başlayacağını ifade etmektedirler (**Gürühan**, s. 81; **Gültekin**, Kıymetli Evrakın Ziyatı ve İptali, s. 164).

Bu hususa ilişkin Yargıtay kararları incelendiğinde, Yüksek mahkemenin çekin ileri tarihli olarak düzenlenip düzenlenmediği ayırımı yapmaksızın sürenin ilan tarihinden itibaren başlayacağı esasını kabul ettiği görülmektedir. Gerçekten de Yargıtay'ın bir kararına (**11. HD, 28.03.2017, E. 2015/13998, K. 2017/ 1845**) konu olan olayda hamil 11.06. 2015 düzenleme tarihli çekinin zayi olduğu iddiasıyla iptal davası açmıştır. Karardan anlaşıldığı kadarıyla yerel mahkeme 04.06.2015 tarihinde çekin iptaline karar vermiştir. Yargıtay tarafından bu karar onanmıştır (Bu karar için bk. **Yargıtay Veri Tabanı**).

⁷³ Bu hususta bk. **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal (Ünal)**, s. 137; **Gürühan**, s. 84.

⁷⁴ Bu hususta bk. **Özekes, Muhammet**: İcra İflas Hukukunda İhtiyati Haciz, Ankara 1999, s. 12; ayrıca bk. **Kuru, Baki**: İcra ve İflas Hukuku- El Kitabı-, 2. Bası, Ankara 2013, s. 1033.

Kanun koyucu ihtiyati haczin istenmesi bakımından vadesi gelmiş ve vadesi gelmemiş alacaklar şeklinde ikili bir ayırım yapmaktadır. Vadesi gelmiş alacaklar bakımından alacağın rehinle temin edilmemiş olması yeterlidir. Vadesi gelmiş alacaklarda bunun dışında başka bir şart aranmaz⁷⁵. Kanun koyucu vadesi gelmemiş alacaklar bakımından daha sıkı koşulların mevcudiyetini aramıştır. Bunun için borçlunun muayyen bir yerleşim yerinin olmaması veya borçlunun taahhütlerinden kurtulmak amacıyla mallarını gizlemeye, kaçırmaya yahut kendisinin kaçmaya hazırlanması veya kaçması ya da bu maksatla alacaklıların haklarını ihlal eden hileli işlemlerde bulunması gerekir⁷⁶. Bilindiği üzere bir borç ilişkisinde alacaklının alacağını talep edebilmesi için alacağın muaccel hale gelmiş olması gerekir. Ancak borçlunun borcunu ödememek yönünde eylem ve işlemler içine girmesi durumunda, alacaklının borcun ödenmesi için tanınan vadeye bağlı kılmasını gerektiren bir sebep kalmamış olur. Böyle bir halde artık alacaklının ihtiyati haciz isteyebileceğini kabul etmek gerekir⁷⁷.

Çeklerde, vadesi gelmiş alacaklar bakımından hüküm altına alınmış olan ihtiyati hacze ilişkin esaslar hem 6102 sayılı TTK hem de 5941 sayılı ÇekK bakımından bir özellik taşımaz. Bu halde çek ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilir. Karşılıksızlığın tespitiyle de hamil düzenleyen veya diğer çek borçluları hakkında yetkili ve görevli mahkemeden ihtiyati haciz talep edebilir⁷⁸.

⁷⁵ Bu hususta ayrıntılı açıklamalar için bk. **Özekes**, s. 136 vd.

⁷⁶ Hüküm sayılan bu haller sınırlı olarak sayılmış olup, genişletilmesi olanaklı değildir (Bu hususta bk. **Uyar, Talih**: “ İhtiyati Haciz Kararı Verilebilmesinin Bağlı Olduğu Koşullar (İİK m.257)”, *Terazi Hukuk Dergisi* 2014, S.100, s. 416; **Kuru**, s. 1039).

⁷⁷ Bu hususta bk. **Özekes**, s. 142-143.

⁷⁸ Yargıtay da bir kararında (**19. HD, 17.03.2016, E. 2015/17181, K. 2016/4744**) çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi geldikten sonra, ödememe durumunu usulüne uygun olarak tespit eden çek alacaklısının ihtiyati haciz talep edebileceğine karar vermiştir. Bu kararın ilgili bölümü şu şekildedir:

“...İhtiyati haciz isteyen vekili, borçlu şirketi ile müvekkili arasında akdedilen faktoring sözleşmesi kapsamında müvekkiline verilen çekin karşılıksız çıktığını belirterek, ihtiyati haciz kararı verilmesini talep etmiştir.Mahkemece, ihtiyati haciz isteyen vadesi gelmemiş çek ve faktoring sözleşmesine dayandığı, İİK'nun 257. maddesi uyarınca ihtiyati haciz verilmesini gerektiren bir delil sunulmadığı gerekçesiyle, ihtiyati haciz talebinin reddine karar verilmiş, hüküm ihtiyati haciz isteyen vekili tarafından temyiz edilmiştir. İhtiyati haciz talep eden çekte dayalı olarak talepte bulunmuştur. Talep dayanağı çek ise 25.07.2015 keşide tarihli olup 03.08.2015 tarihinde bankaya ibraz edildikten sonra 17.08.2015 tarihinde ihtiyati haciz talebine konu edilmiştir.Açıklanan bu durum karşısında, mahkemece, talebe konu çekte dayalı alacağın vadesinin geldiği, başka bir anlatımla muaccel olduğu gözetilerek, İİK'nun 257/1 maddesi kapsamında değerlendirme yapılarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken dosya içeriğine uygun olmayan gerekçe ile ihtiyati haciz

Bununla birlikte 5941 sayılı ÇekK taraflar arasındaki vade anlaşmasına itibar ettiği için İİK 257’de düzenlenen vadesi gelmemiş alacaklarda ihtiyati haczin istenebileceğine ilişkin şartların ve esasların ileri düzenleme tarihli çekler bakımından da uygulanması gerekir⁷⁹. Daha açık olarak ifade etmek gerekirse çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi gelmeden çek borçlusunun belirli bir yerleşim yeri bulunmazsa veya borçlunun taahhütlerinden kurtulmak amacıyla mallarını gizlemeye kaçırma ya da kendisinin kaçmaya hazırlanması veya kaçması ya da bu maksatla alacaklıların haklarını ihlal eden hileli işlemlerde bulunması durumunda ihtiyati haciz istenebilir^{80, 81}. Belirtmek ge-

talebinin reddine karar verilmesi isabetsiz olup bozmayı gerektirmiştir...” (Bu karar için bk. **Yargıtay Veri Tabanı**).

⁷⁹ Çeklerde bono ve poliçeden farklı olarak vade esasının söz konusu olmayacağı, bu nedenle ihtiyati haciz bakımından vadenin esas alınmayacağı görüşü için bk. **Uyar**, s. 414. Yazarın bu değerlendirmeyi yaparken 5941 sayılı Çek kanunu hükümlerini dikkate almadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle söz konusu görüşe katılma olanağı yoktur. Yazar’ın bu düşüncesi sadece 6102 sayılı TTK bakımından anlam ifade eder. Kuru ise 31. 12. 2011(Yazar’ın eserinin basım yılı dikkate alındığında bunun 2017 diye kabul edilmesi gerekir) tarihine kadar çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ihtiyati haczinin istenemeyeceğini belirtmiştir (**Kuru**, s. 1036, dpn. 12; aynı yönde bk. **Seven** İzBD 2009, S.1, s. 110-111). Bununla birlikte Yazarlar, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi gelmediği durumda vadesi gelmemiş alacak olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususunda herhangi bir açıklama yapmamışlardır.

⁸⁰ Yargıtay da bir kararında (**19. HD, 01.07.2015, E. 2015/5643, K. 2015/ 9733**) çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi gelmediği durumda İİK 257 vd. maddeleri çerçevesinde vadesi gelmemiş alacak olarak değerlendirilmesi gerektiğine ve vadesi gelmemiş alacağa ilişkin hangi şartlar altında ihtiyati haciz istenebiliyorsa söz konusu çek/çekler bakımından da bu şartların yerine getirilmesi durumunda ihtiyati haciz talep edilebileceğine hükmetmiştir. Bu kararın ilgili bölümü şu şekildedir:

“...İhtiyati hacze itiraz eden vekili, alacağın varlığını ispat etmeyen faturaya dayalı olarak verilen ihtiyati haciz kararının kaldırılmasını talep etmiştir. İhtiyati haciz talep eden vekili dilekçe sunmamış, 28.01.2015 tarihli celsede alacağın faturaya dayanmayıp kambiyo senedine dayandığını ileri sürmüştür. Mahkemece yapılan yargılamada toplanan delillere göre; ihtiyati haciz talebinde bulunan tarafın kambiyo senedi vasfı bulunan 4 adet çekte dayalı olarak talepte bulunduğu, alacağın belirli olduğu gerekçesiyle itirazın reddine karar verilmiş, hüküm itiraz eden vekili tarafından temyiz edilmiştir. İhtiyati haciz talep eden vekili, ihtiyati haciz talep tarihi itibarıyla henüz vadeleri gelmemiş 4 adet çekte ve bir adet faturaya dayanarak borçlunun ekonomik durumunun bozulmasının ve iflas etmesinin söz konusu olduğu iddiasıyla ihtiyati haciz talebinde bulunmuştur. İİK’nın 257/1. maddesi hükmü uyarınca kural olarak rehlin temin edilmemiş ve vadesi gelmiş bir para borcu için ihtiyati haciz talebinde bulunabilir. Ancak aynı maddenin 2. fıkrasında yer alan koşullardan birinin varlığı halinde henüz vadesi gelmemiş bir para alacağı içinde ihtiyati haciz talebinde bulunmak mümkündür. Bu koşullar ise şu şekilde düzenlenmiştir; 1-borçlunun muayyen yerleşim yeri yoksa, 2-borçlu taahhütlerinden kurtulmak maksadıyla mallarını gizlemeye, kaçırma ya da kendisi kaçmaya hazırlanır... ya da bu maksatla alacaklıların haklarını ihlal eden hileli işlemlerde bulunursa. Anılan Yasa’nın 258’nci maddenin 1’nci fıkrası uyarınca, “...Alacaklı alacağı ve icabında haciz sebepleri hakkında mahkemeye kanaat getirecek deliller göstermeye mecburdur...”